ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΣΘΜΟΝ

Ἐνῷ ἡ ἀτμομηχανὴ ἔσυρεν ἡμᾶς πρὸς τὴν φυσικὴν γέφυραν, ἥν, μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς, δι' ἀλλεπαλλήλων γεωλογικῶν μεταβολῶν ἐθεμελίωσεν ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ, ἀφαιρούμενος ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀναπολήσεων, μετεπήδων ἀπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὰς τοῦ παρελθόντος, καὶ ἀπὸ τούτων ἐπανέστρεφον πάλιν θεώμενος τὴν ποικίλην τοπογραφίαν, ἥτις ἐν τάχει ἐξετυλίσσετο πρὸ ἡμῶν. Ἡ γραμμὴ χωρεῖ ὁτὲ μὲν παράκτιος ὁτὲ δὲ μεσόγαιος. Λόγῳ τῶν θέσεων, ὁπόθεν διέρχεται, προκαλεῖ ἰσχυρὰς τὰς ἐντυπώσεις, ἐξικνουμένας ἐνίοτε καὶ ἄχρι ρεμβασμῶν. Ἡ ἱερὰ γῆ τῆς Ἐλευσῖνος, μὲ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Κόρην, ἀνεκάλει τὴν πρώτην ἡμέρωσιν τῶν βαλανοφάγων γενῶν καὶ τὴν ἱερότητα τῆς φιλοξενίας, ἐμφύτου ἑλληνικῆς ἀρετῆς, εἰς ἣν χαριζομένη ἡ Θεά, καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας ἀμείβουσα, παρέδωκεν εἰς τὸν Τριπτόλεμον τοὺς σιτοφόρους στάχεις, μυήσασα αὐτὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς βάσεως τῆς ὑλικῆς τοῦ ἀνθρώπου συντηρήσεως. Ἡ αὐστηρὰ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἀπόρρητος καὶ φρικτὴ ἱερότης τῶν φερωνύμων καὶ περιβοήτων μυστηρίων, πτοοῦσα ἔτι τοὺς ἀμύητους, παρήρχετο ἐν τῷ ἐπιβάλλοντι αὐτῆς μεγαλείῳ συνέχουσα δέει τὸν νοῦν, ὅστις, προσατενίζων τῆς Σαλαμῖνος τὴν ἱερὰν νῆσον, συνέτριβε τὴν πέδην τῶν μύθων καὶ τὴν φρίκην τῶν προλήψεων καὶ τῶν μυστηρίων, ὅπως γονυπετήσῃ πρὸ ἑτέρας φωτεινῆς καὶ ἀνεσπέρου θεᾶς ἐγειράσης ἐκεῖ τὸ ἀκτινοβόλον καὶ ἄφθαρτον κράτος της, τῆς Θεᾶς Ἐλευθερίας, ἑλληνικῆς καὶ ταύτης, ἀπὸ ἑλληνικῆς διανοίας ἐκπορευθείσης, ἀπὸ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑμνηθείσης, ὑπὸ ἑλληνικῶν χειρῶν θεμελιωθείσης ἐπὶ ἀδαμαντίνου καὶ ἀκαταβλήτου βάσεως. Εὐρεῖα ἐξετυλίσσετο ἡ περὶξ γῆ, ἡ τοσούτων πολέμων καταστᾶσα στάδιον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τὸ γεῖτον ὑγρὸν πεδίον, κυανοῦν καὶ ἤρεμον, ἀποστίλβον ὅλον ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, καὶ ὅπερ ἄλλων ἀγώνων καὶ νέων τροπαίων ἐγένετο στάδιον, τῶν νήσων καὶ νησίδων αἱ ἄκραι καὶ κορυφαί, τῶν λόφων καὶ τῶν ἀγρῶν αἱ ἐσπαρμέναι ἢ πιτυοσκεπεῖς ἐκτάσεις, τὰ ἰνδάλματα ὅλα ἄλλης ζωῆς σβεσθείσης ἤδη, καὶ μόνον ἐξ ἡρωϊκῆς ἀναμνήσεως ἐλαυνούσης πρὸ τοῦ πνεύματος τοῦ εἰς θέαν καὶ ἀπόλαυσιν ἀπλήστου ὁδοιπόρου, αἱ φυσικαὶ καλλοναί, τὰ ἄφθιτα ἱστορήματα τὰ πρὸς τὰς θέσεις ταύτας συναπτόμενα, κατεῖχον ἡμᾶς πάντας, ἐναλλὰξ στρεφομένους ἀπὸ τοῦ πόντου πρὸς τὴν ξηράν, ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὸ παρελθόν, ἀπὸ τῆς ἱστορίας τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν γόησσαν τοῦ μύθου παράδοσιν. Ἤδη διερχόμεθα τὰς Σκειρωνίδας Πέτρας. Καίτοι τοσοῦτοι αἰῶνες εἶχον παρέλθει, ἡ μνήμη τοῦ Σκείρωνος κατεπτόει ἐν τούτοις τοὺς ἀσφαλεῖς διαβάτας. Τὸ μέρος, ὁπόθεν διέρχεται ἡ σιδηρᾶ ὁδός, πρὸς τὸν βράχον σκαφέν, εἶναι στενόν, ἐλέγετο δὲ ἐπικίνδυνον. Τινὲς τῶν ἐπιβατῶν ἐταράσσοντο, μήτηρ δέ τις, κατὰ τὴν διάβασιν τῶν Πετρῶν, ὡσεὶ ἂν ὁ Σκείρων ἢ ὁ ἀντάξιός του Προκρούστης, ὁ Σίνης ἢ ὁ Περιφήτης εἶχον ἀναφανῆ ἐκεῖ που, ἔθλιψε προστατευτικώτερον τὸ τέκνον εἰς τὴν ἀγκάλην. Ἡ ***Κακὴ Σκάλα*** ἠκούσθη ὁμόφωνος κραυγή, ἐνῷ ὁ ἀλλοιωθεὶς ἦχος τῆς ἀτμαμάξης ἐδήλου ἡμῖν ὅτι διερχόμεθα γέφυραν. Τινὲς τῶν ἐπιβατῶν περιδεῶς ἔκυψαν πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα ἔχαινε βάθος τι. Ὅτε διήλθομεν τὸν σταθμὸν τῶν Σκειρωνίδων Πετρῶν αἱ ὄψεις ἐπανέλαβον τὸ σύνηθες χρῶμά των. Ὁ φανταστικὸς κίνδυνος εἶχε παρέλθει, καὶ ἡ ἀδολεσχία τῶν ἐπιβατῶν, ἀληθὴς καὶ πραγματικὸς κίνδυνος, κατασταλεῖσα πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἐπανέλαβεν ὁρμητικώτερον τὸν ἀκάθεκτον ροῦν της.

Ὁ ὅρμος τοῦ Καλαμακίου, καὶ τὸ Καλαμάκιον, λείψανον μικροῦ τινος παρελθόντος, ἐξετυλίχθησαν πρὸ ἡμῶν μετ' ὀλίγον. Πρὸς τὸν Σαρωνικὸν ἐγείρεται ἡ Ἰσθμία, κατ' ἀντίθεσιν τῆς Ποσειδωνίας, ἐγειρομένης εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Κορινθιακοῦ. Θέσεις μᾶλλον ἀμφότεραι ἢ πολίσματα, κατ' ἄμφω τὰς ἐκβολὰς τῆς διώρυγος κληθεῖσαι οὕτω, οὐδὲν παρὸν ἔχουσαι, εἰς ἐγγὺς ὅμως καὶ εὐοίωνον μέλλον εὐλόγως ἐνατενίζουσαι. Ἡ ἐπίνοια τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ, δὲν εἶναι νέα. Συλληφθεῖσα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μετὰ διάμεσα ἀποτυχόντα στάδια, ἐπραγματοποιήθη ἐπιτυχῶς σήμερον. Τὸ ἔργον εἶναι μελέτης καὶ θέας ἄξιον. Ἱστάμενοι ἐπὶ τῆς γεφύρας, ἥτις συνάπτει τὸ πρὸς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον χεῖλος τῆς γιγαντιαίας τάφρου κατεπλησσόμεθα ἀπὸ τῆς μεγαλειότητος τῆς φύσεως ἀφ' ἑνός, τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπνεύσεως καὶ τέχνης ἀφ' ἑτέρου. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου, ὅπερ φαίνεται ἓν τῶν ὑψηλοτάτων τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐνατενίζομεν ἐν ἀπόπτῳ καὶ ταυτοχρόνως τοὺς δύο κυανοῦς κόλπους, οὓς ἡ ἀνθρωπίνη θρασύτης, εἰς τῆς φύσεως τὰ βουλεύματα ὑποκαθισταμένη, θὰ ἑνώσῃ μετ' ὀλίγον, παραβιάζουσα τὰ θέσφατα, ὀρύσσουσα τὸν ἀμφιθάλασσον Ἰσθμόν, καὶ καταρρίπτουσα τοὺς φραγμοὺς οὓς ἤγειρε τῆς φύσεως ἡ μεγασθενὴς χεί. Τὸ θέαμα εἶναι ὡραῖον ἐκεῖθεν. Εἰς τὰς ἐγγὺς καὶ ἀπωτάτας ἐκτάσεις ἐγείρονται ὄρη ἀθανάτου μνήμης καὶ καλλονῆς, καὶ ὅθεν ἡ ὑψηλὴ ποίησις ἤντλησεν ἀνεφίκτους ἐμπνεύσεις. Τριπλῆ ὀρέων κλίμαξ, ἡ τοῦ Κιθαιρῶνος, τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἁπλοῦται δεξιόθεν πρὸς τὴν Στερεάν, ἐνῷ πρὸς τὴν ἑτέραν πελοποννησιακὴν ὄχθην ἡ Κυλλήνη ἐγείρεται νεφελογείτων καὶ ὑπερήφανος, χιόνος στέμμα φέρουσα ἐπὶ τῆς παρθενικῆς κεφαλῆς, νύμφη ἄσπιλος καὶ γόησσα, ἐνθαρρυντικῶς μειδιῶσα, ὡς φιλάρεσκος ὡραία γυνή, εἰς τῶν τριῶν μνηστήρων τὰς τρυφερότητας, καὶ τῆς προτιμήσεις αὐτῆς τὴν ἀπόφασιν πονηρῶς ἀναβάλλουσα. Ὁ

Κορινθιακός, μὲ τὰ γαλανὰ ὕδατά του, χωρίζει τὴν μνηστὴν ἀπὸ τῶν μνηστήρων, τὴν ἀβρὰν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν ἀρρενωπὴν καὶ τραχεῖαν Ρούμελην. Ὁ γιγαντιαῖος μονόλιθος τοῦ Ἀκροκορίνθου, μὲ τὴν μυστηριώδη κρήνην Πειρήνην, τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης ἔνθα τόσοι, ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς θεᾶς τηκόμενοι ἐρασταί, ηὐχήθησαν ἐκεῖ τὴν πλήρωσιν τῶν εὐχῶν των, ἔνθα φωναὶ πάθους καὶ ἔρωτος ἡδονικοῦ ἀνῆλθον μετὰ τοῦ λιβανωτοῦ τῶν ἱκετῶν μέχρι τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς, ὁ ὑπερήφανος οὗτος Ἀκροκόρινθος πυργοῦται προκλητικὸς κατὰ μέτωπον, τὰ καταρρέοντα τειχίσματα τῶν ὀδοντωτῶν ἐπάλξεών του παρατάσσων, καὶ τὰ πολύμορφα ἐρείπια καὶ συντρίμματα τῆς μακρᾶς ἱστορίας του κρύπτων ὑπὸ τὰ τείχη του, ὡσεὶ ἂν ἠσχύνετο νὰ ἐπιδείξῃ τὴν σημερινὴν παρακμήν του ὁ παλαίμαχος ἀθλητής, ἡ περιμάχητος αὐτὴ σκοπιά, ὅπου ἕρπετὰ καὶ ὄρνεα, τῆς ἐρημίας οἱ σύντροφοι, οἰκοῦσι σήμερον, ἀλλ' ἡς ἡ κατοχὴ τόσον αἷμα, τόσον χρυσόν, τόσας νύκτας αὐπνίας καὶ σκέψεως ἐστοίχισεν ἄλλοτε. Ἀριστερόθεν μαρμαίρει ἡ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ· μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς κορινθιακῆς ἐσκάφη εὐθυγράμμως ἡ τὴν Πελοπόννησον ἐκνησώσασα διώρυξ. Θεωμένη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς γεφύρας ἡ γιγαντιαία τάφρος ἐκπλήσσει διὰ τὰς διαστάσεις καὶ τὴν εὐρυθμίαν αὐτῆς. Νάνοι τινὲς φαίνονται εἰς τὸ βάθος κινούμενοι· εἰσὶν οἱ ἐργάται. Ἔνθεν κἀκεῖθεν τῶν στομίων τῆς διώρυγος διαφαίνονται τὰ γαλανὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ τῆς Κορινθιακῆς θαλάσσης, τῶν δύο τούτων μελλονύμφων οὓς ἡ τέχνη θὰ ἑνώσῃ μετὰ μικρόν. Ἤδη ἡ ἀτμομηχανὴ διέρχεται συρίζουσα τὴν γέφυραν, καὶ εἰς τοὺς συριγμοὺς αὐτῆς ἀπαντῶσιν οἱ συριγμοὶ τῶν ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς διώρυγος ἐλαυνουσῶν ἀτμαμαξῶν. Ἄνωθεν καὶ κάτωθεν κυματίζουσι μανδήλια καὶ πῖλοι· προσφωνήματα ἀμοιβαῖα ἠχοῦσιν εἰς τὸ κενὸν τῆς χειροποιήτου διασφάγος, καὶ μετὰ μικρὸν ἡ ἕλκουσα ἡμᾶς μηχανή, ἀφεῖσα τὴν γῆν τῆς Στερεᾶς, εἰσέρχεται βοῶσα εἰς τὴν γῆν τῆς Πελοποννήσου, χωροῦσα πρὸς τὴν Κόρινθον.

Τὴν μικρὰν ἀνάπαυλαν, ἥτις παρείχετο ἡμῖν, ἐχρησιμοποιήσαμεν εἰς πρόχειρον πρόγευμα, ἀσκητικὸν ἐντελῶς εἰς τὴν πάλαι ποτὲ πόλιν τῆς τρυφῆς, καὶ ἐν ἀναπολήσει μᾶλλον ἢ ἐν θεωρίᾳ συγχρόνων ἀντικειμένων. Τί νὰ ἴδωμεν; Ἡ Κόρινθος, ἡ τὴν Παλαιὰν ἀλλὰ σύγχρονον παρὰ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τοὺς στύλους τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς διαδεχθεῖσα, καὶ ἥτις, ἐρημωθεῖσα ὑπὸ σεισμοῦ κατὰ τὸ 1857, συνῳκίσθη ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νέα Κόρινθος» ἐπὶ τῆς θέσεως ἔνθα εὕρηται σήμερον, οὐδαμῶς ἀναμιμνήσκει τὴν ἀρνειοτάτην καὶ τρυφηλοτάτην τῶν ἑλληνίδων πόλεων, ἧς ἡ ἡδυπαθὴς χλιδὴ ἠμιλλᾶτο πρὸς τὸν πλοῦτον, καὶ ἡ ἀκολασία ὑπερέβαινε τὴν χλιδήν. Ἡ Κόρινθος τῶν σημερινῶν χρόνων οὐδὲν ἔχει τὸ ἀξιοσημείωτον, οὐδὲν ἐμπνέει, ἐκτὸς δυσθυμίας διὰ τὸ παρόν, θάμβους διὰ τὸ παρελθόν, ἐλπίδων, ἴσως, διὰ τὸ μέλλον. Ἐρείδουσα τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου βρέχει τοὺς πόδας αὐτῆς εἰς τὸ κῦμα τοῦ Κορινθιακοῦ. Κύκλῳ, ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Πελοποννήσου, μακραὶ ἐκτάσεις ἀκμαζουσῶν σταφιδαμπέλων στρωννύουσι χλοερῶς τὸ ἔδαφος, ὅπερ, εἰς τὴν ἐναντι ὄχθην φαίνεται ξηρὸν καὶ ἀγερώχως ἀπότομον. Ἐνῷ ἡ ἀτμάμαξα φέρει ὑμᾶς πρὸς τὰς θέσεις τῆς Ποσειδωνίας, ἀναλογίζομαι τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ταύτης, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἔκλυσίν της, τοὺς ναοὺς καὶ τὰ καλλιτεχνήματά της, τὰς ἱεροδούλους καὶ τὰ θύματά των, τοὺς λαοὺς οἵτινες ἔζησαν καὶ ἐν ἀπολαύσει ὠργίασαν ἐδῶ, τοὺς ἄλλους οἵτινες ἐσφάγησαν καὶ ἐδουλώθησαν. Ποία ἀλληλοδιάδοχος παράταξις ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, τρυφῶν ἐκνευριζουσῶν, στεναγμῶν ἡδονικῶν, κρονείων ἀκολάστων, γόων εἶτα, δακρύων, αἵματος! Εἰς ὀλίγας ὥρας ἡ σπάθη καὶ ὁ δαυλὸς τῆς Ῥώμης κατέστρεψαν μακρῶν αἰώνων βίον καὶ καλλιτεχνίαν, κατέστησαν εὐχερὲς τὸ «παντὶ πλεῖν εἰς Κόρινθον», καὶ ἐπροίκισαν τὴν ἀλαζόνα μητρόπολιν δι' ἀριστουργημάτων ἀπὸ συλήσεως καὶ ἁρπαγῆς, ὁμοίας τῆς ὁποίας ὀλιγίστας ἀπεμνημόνευσε καὶ ἐθρήνησεν ἡ ἱστορία. Διττὸς χείμαρρος, αἵματος ἀνθρωπίνου ὑπὸ ρωμαίων ὁπλιτῶν ἐκχυθέντος, καὶ μετάλλου τακέντος ὑπὸ τὸ πῦρ ρωμαίων ἐμπρηστῶν, ηὐλάκωσε τῆς ἑξανδραποδισθείσης Κορίνθου τὰς ὁδούς. Αἷμα καὶ πῦρ! Διπλοῦ ἁγνισμοῦ βωμός, καθάρας τοῦ παρελθόντος βίου τὰ ἁδρὰ ἐπικούρεια ἴχνη, καὶ ἐμπνεύσας εἰς τοὺς ἀπαλυνθέντας καὶ ἐκδότους κορινθιακοὺς πληθυσμοὺς τῆς μετανοίας τὸ αἴσθημα, ὅπερ οὕτω ὑψηγόρον ἤχησε, δύο αἰῶνας βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ ἐμπεπνευσμένου στόματος τοῦ θεηγόρου Παύλου. Παράπλευρος τοῦ ῥύακος, ὃν τῶν Κορινθίων τὸ αἷμα ἐσχημάτισεν εἰς τὰς λεωφόρους, ἔρρευσεν ὁ ῥύαξ μετάλλου ἀγνώστου τέως, «Κορινθιακοῦ» κληθέντος, καὶ ὅπερ μῖγμα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, ἀναλυθὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς δηώσεως, ἐκόχλασεν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς συληθείσης καὶ δηωθείσης πόλεως! Μία στιγμὴ κατέστρεψεν αἰώνων ὅλων τὰ ἔργα, καὶ εἰς ἰλαστήριον δάκρυ ἀπέπλυνε τοῦ παρελθόντος τὴν ἐκχειλίσασαν ἡδονήν! Πλειότερον παντὸς σεισμοῦ, συνεχῶς διασείοντος τὰ κορινθιακὰ ἐδάφη, ἡ κτηνώδης παραφορά, ἡ ἀκατονόμαστος ἀμάθεια τοῦ Μομμίου κατέστρεψε τὴν πόλιν, τὸ μουσεῖον τοῦτο πάσης καλλιτεχνίας, καὶ ἐχάρισεν ἄδωρον δωρεάν, ἀπευκταίαν διασημότητα, ἡροστράτειον φήμην εἰς τὸν ῥωμαῖον στρατηλάτην τὸν κατασκάψαντα τὴν πλουσίαν καὶ ἀβροδίαιτον Κόρινθον, εἰς τὰς μαλθακὰς τρυφὰς τὰς ὁποίας προσήρχοντο, ἡδυπαθείας ὑποτελεῖς, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς οἱ λαοί.

Ἡ Ποσειδωνία, ὡς καὶ ἡ Ἰσθμία, οὐδὲ σύστασιν κἂν ἔχουσιν ἔτι. Ἡ θάλασσα, διὰ τῆς σκαρείσης διώρυγος, εἰσέδυσεν ἤδη μέτρα τινὰ ἑκατέρωθεν τῆς γιγαντιαίας τεχνικῆς τάφρου, ἐνῷ δὲ ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ πεδίου, εἶδον αἴρνης ἱστοὺς πλοίων προκύπτοντας ὑπερθεν τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐσπαρμένων ἢ χέρσων ἀγρῶν. Ἦσαν μικρῶν ἀτμοπλοίων καὶ ὁλκάδων αἵτινες, ὑπηρεσίαν ἐν τῇ διατρήσει ἐκτελοῦσαι, εἶχον προσορμισθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ὑγρᾶς ἤδη ὁδοῦ. Διήλασα πεζῇ τὴν ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίαν ὁδὸν βαδίζων ἐπὶ τῆς κοίτης τῆς διώρυγος. Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα μηχανικὴ ἐργασία καταπλήσσει διὰ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς εὐρύτητος, τῆς προσφορότητος καὶ τῆς καρτερίας. Ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς διώρυγος, ἥτις αὐξάνει εἰς εὖρος καθόσον χωρεῖ πρὸς τὸ ἄνω, αἴρονται εἰς τὰ ὕψη αἱ ἀποσκαφεῖσαι παρειαί, λεῖαι καὶ ὁμαλώταται, χειροποίητα κλιμακωτὰ τειχώματα παρουσιάζουσαι εἰς βαθμιαίαν τριπλῆν σειράν. Αἱ κατώταται τῆς διώρυγος παρειαὶ ἐνεδύθησαν διὰ τοιούτου λιθίνου τειχώματος, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον. Σιδηρᾶ ὁδὸς, ἑστρωμένη ἐπιμήκως καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς κοίτης, ὑπηρετεῖ τὰς ἐν τῷ τελειοῦσθαι ἤδη ἐργασίας. Αἱ φωναὶ τῶν ἐργατῶν, ὁ ἀγωνιώδης στεναγμὸς τῶν ἀτμομηχανῶν, οἱ συριγμοὶ τῆς μηχανῆς, ἑλκούσης ὄπισθεν αὐτῆς ἀτελεύτητον σειρὰν φορείων πεπληρωμένων πετρῶν, ἀποβραχισμάτων καὶ ἰλύος, ἀντηχοῦσιν ἑκάστοτε εἰς τὰ δροσερὰ ἐκεῖνα βάθη τῆς ἀδένδρου τεχνικῆς φάραγγος. Τὸ δαιμόνιον τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαναστατήσαν κατὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως, μετέθεσεν ἐνταῦθα τὰ ὅρια αὐτῆς, μεταβαλὸν τὴν χερσόνησον εἰς νῆσον, ὅπως ἀλλαχοῦ μετέβαλε τὴν νῆσον εἰς χερσόνησον. Φωναὶ ποικίλαι καὶ γλῶσσαι ἀκούονται εἰς τὰ βάθη ταῦτα διαρκῶς. Ἀπὸ τῆς καθέτου παρειᾶς τῆς διώρυγος, εἰς ὕψος προκαλοῦν ἰλιγγίασιν, φαίνεται, ἀπὸ σχοινίου αἰωρούμενος, ἐργάτης τολμηρός, σφηνῶν λίθους εἰς τὴν πλευράν, ἢ ἄλλην τεχνικὴν ἐργασίαν ἐπιτελῶν. Τὸν βλέπω κάτωθεν μετὰ φρίκης σαλευόμενον καὶ αἰωρούμενον εἰς τὸ δυσθεώρητον ὕψος· ἀλλ' ἐκεῖνος γελᾷ παταγωδῶς καὶ εὐθύμως· καὶ οἱονεὶ σαρκάζων τὸ αἴσθημα τῆς ἀγωνίας, ὅπερ μὲ ἐπλήρου εἰς τὴν θέαν ἐκείνην τοῦ κινδύνου ὅστις τὸν ἠπείλει, ἄρχεται ᾄδων ἀμερίμνως καὶ ἀνέτως φαιδρὸν ᾆσμα τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Αἱ ἀναπάλσεις τοῦ ᾄσματός του δονοῦνται εἰς τὸ χάος τῆς διώρυγος, καὶ εἰς βαθμιαίαν ἐξασθένησιν χωροῦσαι, ἐκπνέουσιν εἶτα ὁλοσχερῶς. Ἐσιώπησεν ὁ ἐργάτης· ἴσως τῆς ἀπωτάτης πατρίδος του ἡ ἀνάμνησις ἐσκίασεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ ἡ ἀναπόλησις προσφιλῶν ὄντων, χάριν τῆς ζωῆς καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ὁποίων ἐκθέτει αὐτὸς εἰς τοιοῦτον καταφανῆ κίνδυνον τὴν ζωήν του, διέκοψεν ἀποτόμως τὴν εὐθυμίαν τοῦ φαιδροῦ ᾄσματος. «Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖ τὸν ἄρτον σου». Τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίου, τὸ ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς στόματός Του ἐκπορευθέν, ἀναλλοίωτον κρατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰς τὰ ἔγκατα τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς αἰθέρας μάχεται καὶ μοχθεῖ ὁ ἄνθρωπος ὅπως κερδίσῃ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας, καὶ χάριν ἀθλίας ζωῆς φυγαδεύει τὴν εἰρήνην τῆς ἀνυπαρξίας, κινδυνεύων τὴν ζωήν, ἥν, ἀντὶ νὰ κερδίσῃ, ἀπόλλυσι πολλάκις διεξάγων τῆς ἐπιμόχθου συντηρήσεως τὸν βαρὺν ἡμερήσιον ἀγῶνα.

Ἤδη ἱστάμην κάτωθεν τῆς γεφύρας, τῆς ἄνωθεν ζευγνυούσης τὰς δύο ὄχθας τῆς διώρυγος, καὶ ἦν πρὸ ὀλίγου εἶχον διέλθει ἐπὶ τῆς ἀτμαμάξης. Ἔβλεπον τὴν μακρὰν ἔκτασιν τῆς διώρυγος, ἐπάτουν τὸν πυθμένα, ὄντινα αὔριον θὰ κατακαλύψῃ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, ἐθεώρουν τὰς μυρμηκιὰς τῶν ἐργατῶν, τῶν σιδηροδρόμων τὰ ἐλάσματα, τὴν ἀλληλοδιάδοχον ἄνοδον καὶ κάθοδον τῶν μηχανῶν τῶν ἑλκουσῶν τὰ φορτία τῶν ὑστάτων ἀποβραχισμάτων. Ἀνελογιζόμην τὰς ποικίλας τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἀνθρώπων τύχας. Ἐδῶ, ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἦν τόσον ὁμαλῶς καὶ εὐρύθμως ἔσκαψεν ὁ ἄνθρωπος, ἥτο ἄλλοτε θάλασσα. Τοῦ ἐδάφους οἱ σπασμοὶ ἀνήγαγον τὰς ξηρὰς ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ἰχθύων ἐβλάστησεν ἡ χλόη καὶ τὰ ἄνθη τῶν ἀγρῶν. Μετὰ παρέλευσιν χιλιετηρίδων, ὁ ἄνθρωπος, τροποποιῶν τὴν δημιουργίαν, παρασκευάζει κοίτας ἰχθύων εἰς τὰ πετρώματα καὶ τὰ ὀρύγματα τοῦ ἰσθμοῦ ὃν διώρυξε, καὶ ὑποκαθιστᾷ τὰ φύκη εἰς τῶν λειμώνων τὴν ἀνθόσπαρτον στολήν. Ποῖον ἔργον γήϊνον, ποία δύναμις ἀνθρωπίνη δύναται νὰ ἐνατενίσῃ εἰς διάρκειαν ἀναλλοίωτον! Θάλασσα ἐδῶ τὸ πρῶτον· συμπαγεῖς ὄγκοι πετρωμάτων καὶ χωμάτων εἶτα· χάος, σκαφὲν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου σήμερον, καὶ θάλασσα αὔριον! Ἐνώπιον τῆς αἰωνιότητος, τῶν χιλιετηρίδων ἡ παρέλευσις εἶναι ἓν αὔριον μόνον· εἶναι ὀλιγώτερον ἔτι· εἶναι στιγμή, καὶ ἴσως καὶ τοῦτο εἶναι πολύ. Τὰ γένη τῶν βροτῶν, ἄτινα, εἰς τῶν αἰώνων τὴν ἀκαριαίαν πάροδον, θὰ κατοικήσωσι τοὺς τόπους τούτους, πῶς θὰ ἐπανεύρωσι τὴν χώραν, ἣν ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς μορφῇ θεωροῦμεν ἡμεῖς σήμερον; Εἰς τὰ πεδία, ἅτινα πρὸ μικροῦ εἶχον ἰδεῖ, εἰς τὴν διπλῆν θάλασσαν, ἣν ἄρτι ἀπὸ τοῦ ὕψους εἶχον θεωρήσει, ἔζησαν ἀπειράριθμοι λαοί, τὰ ἴχνη τῶν ὁποίων ἀπεσβέσθησαν πλήρως ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ῥοθροποιοῦ Χρόνου. Πεπληρωμένα πλούτου εἶχον προσορμισθῇ, ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ Ἰσθμοῦ, τῶν ἀρχαίων λαῶν τὰ πλοῖα. Σήμερον, μόλις συναντᾷ τις εἰς τοὺς ἐρήμους ἀγροὺς τὸν βοσκὸν ἐλαύνοντα τὰ ποίμνιά του, καὶ μόλις βλέπει μικρὸν ἱστίον ἱπτάμενον ὑπερθεν τῆς διπλῆς θαλάσσης, ἥτις ἐγένετό ποτε γενῶν καὶ λαῶν ἐντευκτήριον. Ἡ σιωπὴ βαθεῖα κρατεῖ εἰς τὰς στερρὰς καὶ ὑγρὰς τῆς Κορίνθου ἐκτάσεις. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρακμῆς ἐσίγησαν τὰ πάντα, καὶ εἰς τὴν ζωὴν ὑποκατέστη τοῦ θανάτου ἡ λήθη καὶ ἡ μελαγχολία. Ποῖαι ἀλλοιώσεις ἐπιτελεσθεῖσαι, πόσαι δὲ μείζονες ἐπιτελεσθησόμεναι ὑπὸ τοῦ Χρόνου τὴν ἀνατρεπτικὴν καὶ ἀκάθεκτον ῥοράν! Ἐδῶ ἔνθα ἵσταμαι, ἀσφαλὲς πατῶν ἔδαφος, ἐν ριλήματι, ὅπερ τρυφερώτερον θὰ καταστήσῃ μακρότατος χωρισμός, καὶ ὁ πόθος ματαίως ἐλπιζομένης ἑνώσεως, συντελεσθείσης ἤδη, θὰ συναντηθῶσιν αὔριον αἱ θάλασσαι τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἡ ἕλιξ τοῦ ἀτμοπλοίου, κύματα ἐγείρουσα εἰς τὰ ἥσυχα ὕδατα τῆς ἠρεμούσης διώρυγος, θὰ πλαταγήσῃ ὑπερθεν τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ὁλόκληρος ἔνυδρος κόσμος, ἄλλος μὲν διαβάτης, ἄλλος σταθερώτερος τῆς διώρυγος οἰκιστής, θὰ διέλθῃ ἢ ἑδραίως θὰ ἐνοικήσῃ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλασσίας ὁδοῦ, καὶ τὰ ἤδη ξηρὰ τείχη της. Ὁ ναύτης θὰ διαδεχθῇ τὸν αἰπόλον· καὶ εἰς τὰ σκιρτήματα τῶν ποιμνίων, εἰς τοὺς ἤχους τῆς ποιμενικῆς σύριγγος, εἰς τὰ κρῖνα τῶν ἀγρῶν, εἰς τὸ ἄρωμα τῆς ἐρείκης, τοῦ θύμου, τῶν πιτύων, εἰς τῶν πτηνῶν τὰ ᾄσματα, εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ χερσαίου κόσμου, θὰ ὑποκατασταθῇ τοῦ ἐναλίου βίου ἡ δρᾶσις, τοῦ πηδαλίου ὁ χειρισμός, τοῦ πλοιάρχου ἡ ῥωνή, τοῦ κύματος ὁ λικνισμός. Πλοίων καρχήσια

θὰ ψαύσῃ ὁ ἄνεμος, ὁ διὰ τῆς τεχνικῆς κοιλάδος διαπνέων ἤδη, καὶ κατ' ἄμφω τὰ χείλη τῆς διώρυγος θωπεύων τοὺς θάμνους μόνον τώρα καὶ τὰ δενδρύλλια τοῦ ἐδάφους. Ὁ βουκόλος θὰ ἀναστείλῃ τὴν ἀγέλην αὐτοῦ παρὰ τὴν χειροποίητον θαλασσίαν ἀκτήν· θὰ ἀκούσῃ βρέμουσαν τοῦ ἀτμοπλοίου τὴν μηχανήν, καὶ τῆς ἀρχαίας Κορίνθου κάτοικος, ἐπιστρέφων τὴν νύκτα εἰς τὴν καλύβην αὐτοῦ, τὴν ἀπὸ συντριμμάτων ἀρχαίων ναῶν ἐγερθεῖσαν, θ' ἀναμνησθῇ τοῦ προσφωνήματος ὅπερ, ὑπὸ τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος καὶ ἐργασίας, ἀπηύθυνεν αὐτῷ ὁ ναυτίλος ἀπωτάτων ἀκτῶν. Τῆς θαλάσσης ἡ ψεκὰς καὶ ἡ ἅλμη θὰ ἐπικαθήσῃ εἰς τοὺς ἀνθοσκεπεῖς τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ χλοάζοντας ἀγρούς, καὶ τὰ λευκὰ ἁλατόπηκτα κρύσταλλα, δίκην κόνεως ἀδαμαντίνης, θὰ στίξωσι τοὺς σμαράγδους τῶν φύλλων καὶ τῶν κλαδίσκων τῶν δένδρων. Καὶ αἱ Νύμφαι τῶν πηγῶν καὶ τῶν ὀρέων, ἀφίνουσαι τὰς νύκτας τὰ ποιητικώτατα κρυσφύγετα αὐτῶν, θὰ ἔρχωνται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ θαλασσίου ποταμοῦ, οὗτινος τὴν κοίτην ἔσκαψεν ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἠδέως κατοπτριζόμεναι εἰς τὸ διαυγὲς θαλάσσιον ὕδωρ, θὰ διαλέγωνται τρυφερῶς πρὸς τοὺς ἐναλίους θεούς, εἰς τὴν κατοχὴν καὶ φρούρησιν τῶν ὁποίων παραδίδεται ἤδη ἡ διώρυξ.

Ὀξύτατος συριγμὸς ἀντήχησεν αἴφνης ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου. Προσέβλεψα ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γεφύρας, τῆς ὡς πλέγμα ἀράχνης ἐοικυίας, εἶδον διερχομένην μακρὰν ἀμαξοστοιχίαν. Ἀφήρεσα τὸν πῖλόν μου χαιρετῶν τοὺς εἰς τὰ ὕψη ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου ἱπταμένους ἐπὶ πτερύγων ἀτμοῦ. Μανδήλια ἐκυμάτισαν ἐπανειλημμένως, καὶ ἡ ἀπήχησις ἔφερεν ἄχρις ἐμοῦ, εἰς τὰ βάθη ἐκεῖνα, παρατεταμένους χαιρετισμούς. Αὔριον, οἱ ἐπὶ τῆς γεφύρας ἱστάμενοι ἢ παρελαύνοντες, θὰ βλέπωσιν εἰς τὸ βάθος κῦμα ἀντὶ ξηρᾶς. Εἰς τὸν συριγμὸν τῆς χερσαίας ἀτμομηχανῆς θὰ ἀπαντᾷ ἀντιχαιρετῶσα συρίζουσα τοῦ πυροσκάφους ἡ ἀτμομηχανή. Ὑπὸ τὴν γέφυραν, ὡς ὑπὸ δίκρανα καυδιανά, θὰ διέρχωνται τῶν πλοίων καὶ ἀτμοπλοίων οἱ ἱστοί, φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίνοντες εἰς τὴν εὔσκοπον τοῦ ἀνθρώπου ἐπίνοιαν, καὶ τὴν θέλησιν δι' ἧς ἐδάμασε τὴν φύσιν. Ἡ ἄκρα τοῦ Ταινάρου, ἡ φοβερὰ τοῦ Μαλέα κυματοπλὴξ ἀπορώξ βλέπουσι μειούμενα τὰ ἀπευκταῖα σκῆπτρα τοῦ τρόμου. ἄτινα βίαιοι ἄνεμοι, ἄγρια κύματα, ναυτῶν κραυγαί, πνιγομένων ὀλολυγμοί, ἐπιζώντων ὀδυρμοί, ναυαγῶν ἀγῶνες, καὶ λείψανα ναυαγίων, στρόβιλοι, δίναι, κυματοφόροι σίφωνες, ὑγροὶ λόφοι ἀφροσκεπεῖς, ραγδαίως πρὸς τὴν κάθετον κρημνώδη ἄκραν ἐπερχόμενοι, ἀπένειμαν εἰς αὐτάς. Ἡ ταχύτης τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἀσφάλεια αὐτῆς ἀνευρίσκουσιν ἐν τῇ ἐγκαινιζομένῃ διώρυγι τῆς Κορίνθου τὸν ἐπικαιρότερον καὶ λυσιτελέστερον θεράποντα. Κατερχόμενος πάντοτε πρὸς τὴν Ἰσθμίαν εἶχον ἀδιάλειπτον καὶ ὁμοιόμορφον πρὸ ἐμοῦ τὸ ἐπιβάλλον θέαμα τῆς διώρυγος. Ἤδη, πεζὸς χωρήσας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀφικόμην εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Σαρωνικοῦ, διελάσας ἀβρόχοις ποσί, ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς διώρυγος, τὸ ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίαν διάστημα. Κατὰ τὰ δύο τῆς διώρυγος ἄκρα, χαμηλότατοι καὶ ἀσθενέστατοι φραγμοὶ ὀλιγίστων μέτρων παρακωλύουσι τὴν ἕνωσιν τῶν ὑδάτων. Ὀλίγα ἑκατέρωθεν κτυπήματα σκαπάνης, καὶ οἱ κόλποι ἑνοῦνται, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἀπονησοῦται, καὶ τῶν ἀρχαίων χρησμῶν ἡ ἐντολὴ παραβιάζεται, καὶ τὸ ὄνειρον τῶν αἰώνων πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, διὰ χειρῶν καὶ κεφαλαίων ἑλληνικῶν. Πρὶν ἢ καταλίπω τὴν διώρυγα ἐθεώρησα αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπανειλημμένως. Ἀγνοῶ διατί μὲ κατέσχεν αἴσθημα μελαγχολίας. Τὸ γιγαντιαῖον ἐκεῖνο ὄρυγμα πληροῦται μετ' ὀλίγας ἡμέρας θαλασσίου ὕδατος. Ἡττῶνται τῆς φύσεως οἱ φραγμοί, θριαμβεύει τὸ πνεῦμα, ἐπίκουρον ἔχον τὴν ὕλην. Τὸ πᾶν ἀλλοιοῦται· καὶ εὐτυχῶς ἡ ἀλλοίωσις τελεῖται ὑπὸ εὐγενὲς καὶ παγκοσμίου συμφέροντος σύνθημα. Ἐντὸς βραχέος καταρρίπτονται οἱ μικροὶ τῶν προχωμάτων φραγμοί, καὶ χαλαροῦται ὁ ἀσθενέστατος χαλινός, ὁ συγκρατῶν τοὺς γιγαντιαίους καὶ ἀπειραρίθμους ὑγροὺς ὄγκους ἀμφοτέρων τῶν κόλπων. Τὴν βίαν τῶν θαλασσῶν, ἣν μόνη τοῦ Δημιουργοῦ ἡ κραταιὰ χεὶρ δύναται νὰ φιμώσῃ, δεσμίαν κρατεῖ ἤδη μικροτάτη ἐπίπεδος ἔκτασις οὔπω σκαφείσης γῆς! Τὸ ὅριον, ὅπερ ὁ Θεὸς ἔθηκε ἀνὰ μέσον θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, παραβιάζεται αὔριον, ὑπὸ τὸ νεῦμα αὐτοῦ πάλιν τοῦ Δημιουργοῦ, Οὗτινος τὸ θεῖον πνεῦμα ὁδηγεῖ καὶ ἐμπνέει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ μεγαλεπήβολον ἀγαθόν, καὶ αὔριον, ἀδιαταράκτως, ἄνευ σπασμῶν καὶ σεισμῶν, ἄνευ ἀναδύσεων καὶ καθιζήσεων συνάπτονται αἱ ἀπὸ αἰώνων χωρισθεῖσαι θάλασσαι, καὶ διαπόντιος, τὰς ἐπικινδύνους ἐσχατιὰς τῆς νοτίου Πελοποννήσου ἀποφεύγων, πλέει πρὸς τὴν Δύσιν ὁ κάτοικος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Μοναδική, ἱστορική, ἀνεκφράστως μεγαλοπρεπὴς θὰ ἦναι ἡ στιγμὴ καθ' ἣν, αἰρομένων ἑκατέρωθεν τῶν φραγμῶν, θὰ εἰσορμήσωσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στομίων τὰ ὕδατα εἰς τὴν διώρυγα. Ὁ ἐνοσίχθων Ποσειδῶν, ἡ τρίαινα τοῦ ὁποίου δὲν ἴσχυσε νὰ διατρήσῃ τὸν Ἰσθμόν, εὑρύνει κατὰ ἓξ ἔτι μίλλια τὸ ἀτελεύτητον αὐτοῦ ὑγρὸν κράτος. Θεῶν ἔρις περὶ κατοχῆς οὐδεμία ἀπειλεῖται. Ἔδαφος καὶ διώρυξ ἀνήκει εἰς Θεὸν ὑπέρτερον τῶν Ὀλυμπίων πάντων, εἰς τὸν μέγαν καὶ ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης Θεόν, οὗτινος ἀίδιον ἔσεται τὸ γήϊνον κράτος. Τὴν θέλγουσαν εἰκόνα τοῦ ἀλύτου καὶ αἰσίου δεσμοῦ ἀμφοτέρων τῶν κόλπων εὐφροσύνως βλέπει ὁ κόσμος· καὶ ὑπὸ αὔρας ποντιάδος ἠρέμα ὠθούμενον, ὑπὸ Τριτώνων, δελφίνων καὶ θεῶν ἄλλων ἐναλίων προπεμπόμενον, κουφῶς καὶ ἠπίως διολισθαίνον, ἀρανὲς διέρχεται, ἀβρῶς ἐπιψαῦον τῆς διώρυγος τὸ ὕδωρ, τὸ μαργαριτῶδες ἅρμα τῆς Ἀμφιτρίτης, πρῶτον αὐτὸ ἐγκαινίζον αἰσίως τὴν θαλασσίαν μεταξὺ τῶν ἠπείρων ὁδόν. Ὁ ἐκεῖ που ἀγραυλῶν Πάν, μόνος αὐτὸς ἐξίσταται ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ θεάματι· καὶ ἐμβρόντητος, τῆς σύριγγος τὸ μέλος διακόπτων, καταλείπει εἰς τοὺς θαλασσίους θεοὺς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς χώρας του, καὶ μορφάζων κωμικῶς τρέπεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς Κυλλήνης. Ἀσφαλῆς ἐκεῖ ὁ τραγόπους δρυμοδιαιτος Θεὸς ἐπαναλαμβάνει διὰ τοῦ καλάμου τὸ

μέλος, ὅπερ τῶν ὑδάτων ἡ ἀθρόα εἴσοδος διέκοψεν εἰς τὰ χείλη τῆς πρώην ξηρᾶς τάφρου, τῆς σήμερον εὐτυχοῦς καὶ εὐροιώνου θαλασσίας διώρυγος τῆς Κορίνθου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Εὐχαριστῶς ἀρχόμεθα σήμερον τῆς διὰ τῆς Ἑστίας δημοσιεύσεως σειρᾶς πανομοιοτύπων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἀξίων λόγου διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἢ περιέργων διὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς γραφῆς ἢ ἄλλως ἀξίων γνώσεως. Θέλομεν δὲ συνοδεύει τὰ πανομοιότυπα δι' ἐπεξηγηματικοῦ κειμένου τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπυρίδωνος Λάμπρου, ὅστις δὲν θὰ περιορίζηται εἰς μόνην τὴν περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν εἶνε εἰλημμένα τὰ πανομοιότυπα, ἀλλὰ θὰ ποικίλλῃ τὴν περιγραφὴν καὶ δι' ἄλλης σχετικῆς ὕλης εἴτε περὶ τῶν βιβλιοθηκῶν ἐν αἷς ἀπόκεινται τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χειρόγραφα, εἴτε περὶ τοῦ συγγραφέως εἰς ὃν ἀνήκουσιν, εἴτε περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἶνε γεγραμμένα. **Σ. τ. Δ.**

Α΄

Ὁ ἁγιορειτικὸς κῶδιξ τοῦ Ἑρμᾶ.

Ὀλίγα ἦσαν κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τὰ εὑρήματα ἀπολωλότων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος πρὶν ἢ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἑλληνικῶν παπύρων καὶ τῶν λειψάνων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Κροκοδείλων πόλεως (Ἀρσινόης) ἀνοιχθῇ ἡ ὁσημέραι ἀρθονώτερον ῥέουσα ἐκείνη πηγή, ἐξ ἧς ἀπέρρευσαν ἀποσπάσματα πολύτιμα τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀλκμᾶνος, τῆς Σαπφοῦς καὶ τέλος ἡ ἀνεκτίμητος Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἡρώνδα οἱ μῖμοι. Μόλις που δυνάμεθα πρὸ τῶν προσφάτων τούτων ἀνακαλύψεων νἀναφέρωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Μουστοφύδου ἐκ χειρογράφου συμπλήρωσιν τοῦ Περὶ ἀντιδόσεως λόγου τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἑρμαῖά τινα ἥττον ἀξιόλογα ἀποκαλυφθέντα ἐν κώδικι παλιμψήστοις ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν φιλολόγων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἕκτης τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος δεκάδος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔμαθε μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι, θησαυροὶ τέως ἄγνωστοι τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀπεκαλύφθησαν ἐν ταῖς κρύπταις τῶν μοναστηρίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι ὁ μυστηριώδης Ἄθως ἀπέδιδεν εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην ὅσα ζηλοτύπως ἔκρυπτεν ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς κρυψῶσιν αὐτοῦ. Οἱ νέοι κώδικες ἀπεκάλυπτον τὰς τύχας τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τὴν ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Σύμης, τὴν ἱερογλυφικὴν σοφίαν τῶν κατοίκων τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ τὴν πρωτοφανῆ γνῶσιν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον προδράμει τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν φανταζόμεθα, πρῶτοι ἐφευρόντες τὴν *ἡλιοτυπίαν* καὶ ποιησάμενοι χρῆσιν τῆς δαγερροτυπίας αἰῶνας πολλοὺς πρὸ τοῦ Δαγέρρου. Ὁ εὐτυχὴς δὲ κάτοχος τῶν τοιούτων πολυτίμων χειρογράφων, ὁ θησαυροφύλαξ τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης τῶν ἀγνώστων συγγραφέων, ἐν οἷς ἐξεῖχον τὰ ὀνόματα τοῦ Εὐλύρου καὶ τοῦ Οὐρανίου, ἦτο ἀνὴρ Σταγειρίτης, καὶ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης. Ὁποῖον πολύτιμον ἀπόκτημα διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας ἡ κατάθεσις ἐν αὐταῖς τῶν κειμηλίων τοῦ Σιμωνίδου! Ὁ κύριος αὐτῶν συγκατετίθετο μετὰ δυσκολίας καὶ ἄκων μόνον ἀντὶ ἀδροῦ χρήματος νὰ παραχωρήσῃ αὐτά. Ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν ἐδικαιοῦτο νὰ προτιμηθῇ. Ἀλλ' ἐπιτροπεία συστᾶσα πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐκτίμησιν αὐτῶν ἠδίκησεν, ἐκ παλαιογραφικῆς ἀμαθείας, ἴσως δὲ καὶ ζηλορθονείας, τὸν εὐτυχῆ εὑρετὴν, κηρύξασα πλαστὰ τὰ χειρόγραφά του. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Διό, μάτην ἀντεπεξελθὼν ἐν Ἀθήναις ὁ Σιμωνίδης πρὸς τὰς ἀσόφους ἐπιθέσεις τοῦ Ῥαγκαβῆ καὶ τοῦ Κουμανούδη, συμπαρέλαβε τὸ βαρύτιμον φορτίον τῶν κειμηλίων του, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου τὰ ἑρμαῖα αὐτοῦ ἔμελλον νὰ τύχωσι καλλιτέρας ἐκτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ τιμήματος ἐν χώραις, ὅπου τὰ ὄμματα τῶν λογίων δὲν ἐτύφλονεν ὁ φθόνος! Ἂν ἐκλείοντο εἰς τὸν Σιμωνίδην αἱ θύραι τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἀνοικτοὶ οἱ πυλῶνες τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἂν ἐβόων καὶ ἔγραφον κατ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ὁ Ῥαγκαβῆς καὶ ὁ Κουμανούδης, ἀλλ' ἦτο ἕτοιμος ἐν Λειψίᾳ νὰ τὸν ὑποδεχθῇ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας ὁ Dindorf.

Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ἡ ἔκθεσις τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατώρθωσεν ὁ Σιμωνίδης νἀπατήσῃ τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἄγγλους φιλολόγους, ἕως ἐπῆλθεν ἡ μοιραία λύσις διὰ τοῦ ἐν Λειψίᾳ τότε σπουδάζοντος Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, τοῦ ἔπειτα ἀρχιεπισκόπου Σύρου, ἀποκαλύψαντος τοὺς δόλους τοῦ ἀγύρτου, καὶ τῆς ἀναμίξεως τῆς ἀστυνομίας τοῦ Βερολίνου. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην μυθιστορίαν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἄλλοτε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας.

Ἐγράψαμεν δὲ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην εἰσαγωγὴν, ἐπειδὴ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντα συνδέονται στενῶς πρὸς τὸ χειρόγραφον, οὗ πανομοιότυπον δημοσιεύεται ἐνταῦθα.

Μεταξὺ τῶν χειρογράφων, ἅτιν' ἀπετέλουν τὸ φορτίον τοῦ Σιμωνίδου, εὑρίσκοντο καὶ τρία φύλλα περιέχοντα μέρος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ.

Ὁ Ἑρμᾶς ἦτο ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Ἡ δὲ συγγραφὴ αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφομένη Ποιμὴν διαιρεῖται μὲν εἰς τρία βιβλία, ὧν τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται Ὁράσεις, τὸ δεύτερον Ἐντολαὶ καὶ τὸ τρίτον Παραβολαί, περιέχει δὲ ἠθικὴν διδασκαλίαν ἣν παριστάνεται παρέχων ὑπὸ τύπον ἐντολῶν εἰς τὸν συγγραφέα ἄγγελός τις δίκην ποιμένος διδάσκοντος αὐτόν. Ἀναμιγνύεται δ' ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ ἡ ἠθικὴ τῶν ἀποστόλων μετὰ δογμάτων νεοπλατωνικῶν. Καὶ ἐν μὲν παλαιοτέροις χρόνοις ἐθεωρεῖτο ὁ Ποιμὴν γραφεὶς περὶ τὸ 92 μ. Χ. ὑπὸ Ἑρμᾶ μαθητοῦ τοῦ Παύλου καὶ ἐπισκόπου Φιλίππων ἢ Φιλιππουπόλεως τῆς Μακεδονίας. Οἱ δὲ νεώτεροι ἀποδέχονται μᾶλλον ὡς συγγραφέα ἄλλον ὁμώνυμον Ἑρμᾶν, ἀκμά-

σαντα μετὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος καὶ ὄντα ἀδελφὸν τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης Πίου.

Ὡς εἰκὸς ἡ συγγραφὴ αὕτη ἀποστολικοῦ πατρὸς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἔργον περισπούδαστον διὰ τοὺς θεολόγους. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὸ ἔργον, καίπερ ἑλληνιστὶ γραφέν, μέχρι τινὸς μόνον ἐκ ξένων μεσαιωνικῶν μεταφράσεων ἦτο γνωστόν, πλῆρες δὲ περιείχετο μόνον ἐν δύο λατινικαῖς μεταφράσεσι καὶ ἐν τῇ αἰθιοπικῇ. Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν Ποιμένα τοῦ Ἑρμᾶ, ὅτε διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνακαλύψεως τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδικος ἐγνωρίσθη μέρος μικρὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Ἑρμᾶ. Ἀλλὰ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἔφθανεν εἰς Λειψίαν τῷ 1855 ὁ φόρτος τοῦ Σιμωνίδου, φέροντος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ποιμένος ἑλληνιστὶ γεγραμμένου. Τὸ κείμενον δὲ τοῦτο δὲν ἦτο ὅλον ἐν ἀρχαίοις χρόνοις γεγραμμένον. Τρία μόνον φύλλα ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ δὴ γνησίου, χειρογράφου τοῦ Ἑρμᾶ, πυκνότατα γεγραμμένου, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος ἦτο ἀπόγραφον αὐτοῦ τοῦ Σιμωνίδου ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος εἰς ὃν ἀνῆκον τὰ τρία πρωτότυπα φύλλα. Ἔλεγε δὲ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὰ φύλλα ἐκεῖνα εἶχε λάβει ἐκ τοῦ ἔν τινι μονῇ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀποκειμένου χειρογράφου, ἐξ οὗ καὶ ἀντέγραψε πιστῶς τὸ λοιπὸν μέρος. Περὶ δὲ τῆς μονῆς, ἐν ᾗ εὑρίσκετο τὸ χειρόγραφον, ἔλεγεν ἀόριστα καὶ συγκεχυμένα, ὁτὲ μὲν ἀναφέρων τὴν μονὴν Γρηγορίου, ὁτὲ δὲ ἀνύπαρκτόν τινα μονὴν Γεωργίου, ἄλλοτε δ' ὁρίζων τὴν μονὴν Διονυσίου ὡς τόπον εὑρέσεως. Καὶ ἄλλο δὲ ἀπόγραφον παρουσίασεν ἔπειτα ὁ Σιμωνίδης. Τὰ τρία δ' ἐκεῖνα πρωτότυπα φύλλα ἠγόρασεν ἡ βιβλιοθήκη τῆς Λειψίας, εἰς ἣν κατετέθησαν καὶ τὰ δύο ἀπόγραφα τοῦ Σιμωνίδου. Οὕτως ἐγνωρίζοντο ἤδη τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένος, ὅπερ ἐξεδίδετο τὸ πρῶτον τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ Ῥουδόλφου Anger κοινῇ μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Dindorf καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐκδόσει ὑπὸ τοῦ Tischendorf. Ἐν τούτοις δ' ἡ ἐπιτυχία τῆς πωλήσεως τοῦ Ἑρμᾶ εἰς τὴν λειψιακὴν βιβλιοθήκην καὶ ἡ ῥήμη ἡ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, προάγγελος τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐν τῇ πωλήσει τῶν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου παραπεποιημένων χειρογράφων, δὲν ἄφινεν ἥσυχον τὸν πλαστογράφον. Μικρὸν δὲ μετὰ μικρὸν ἐμύθευε περὶ εὑρέσεως καὶ ἄλλων κωδίκων τοῦ Ποιμένος, ἅτινα ἔλεγε τέλος δέκα, ὧν τὸ ἀρχαιότατον, ἀνακαλυφθὲν δῆθεν ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1852 ἐν τῇ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος ἑλληνικῇ μονῇ, ἀνῆκεν εἰς τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, παριστάνετο δῆλα δὴ σύγχρονον τοῦ συγγραφέως, ὅστις ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων θεολόγων ἐπιστεύετο ἀκμάσας τὸν πρῶτον αἰῶνα. Ἡ δ' ἔκπληξις ηὔξανεν, ὅτε ὁ Σιμωνίδης ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐκείνων θησαυρῶν, οὓς, διάφορα καὶ ἄλλοτε ἄλλα ψευδόμενος, ἀπέρευγε νὰ ἐπιδείξῃ, ἐφάνη πρόθυμος νὰ παρουσιάσῃ ἕνα τῶν πολυτιμοτάτων, κώδικα τοῦ Ἑρμᾶ παλίμψηστον. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόρθασε νὰ χαρῇ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ δόλου· ὁ Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος καὶ ἡ ἀστυνομία τοῦ Βερολίνου ἀπεκάλυψαν τὸν ἀπατεῶνα, καὶ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ εὑρέθησαν τὰ ἐξ ἄλλων χειρογράφων ἀποκεκομμένα τεμάχια περγαμηνῶν καὶ αἱ ὕλαι, δι' ὧν ὁ Σιμωνίδης παρεσκευάζε τότε πρῶτον τὸ παλίμψηστον. Καταλιπὼν δὲ κακὸς κακῶς τὴν Γερμανίαν, ἐτράπη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπὶ ἔτη ἐξηκολούθησεν ἀπατῶν τοὺς φιλολόγους καὶ πωλῶν πλαστὰ χειρόγραφα, ἕως τῷ 1859 ἐξέδιδεν ἐν Λονδίνῳ συγγραφὴν ἐπιγραφομένην «Ὀλίγα ἐκ πολλῶν περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ πατρὸς Ἑρμᾶ». Ἐν ταύτῃ δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδημοσιεύετο καὶ τὸ λοιπὸν ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ἑρμᾶ, περὶ οὗ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐδεὶς εἶχέ ποτε γείνει λόγος ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου. Ἔγραφε δ' ἐν τῇ δημοσιεύσει ἐκείνῃ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὸ τέλος ἐκεῖνο τοῦ Ἑρμᾶ, τὸ τελευταῖον δέκατον τοῦ ὅλου, εἶχεν ἀντιγράψει ἐκ δύο χειρογράφων, τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ ἁγιορειτικοῦ κώδικος, ἐν ᾧ ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου Κλήμεντος Πλατυγένους τοῦ Λαρισαίου καὶ ἡ χρονολογία 1457, καὶ ἐξ ἀπογράφου τινὸς τοῦ 502 γραφέντος ὑπὸ Ἀμφιλοχίου τοῦ Λαοδικέως.

Ἀλλ' ἡ ἔκδοσις ἐκείνη τοῦ ἑλληνικοῦ τέλους τοῦ Ποιμένος, ὅπερ ὁ Σιμωνίδης ἁπλῶς εἶχε μεταφράσει ἐκ τῆς λατινικῆς, ψευδῆ λέγων περὶ τῶν κωδίκων ἐξ ὧν δῆθεν ἀντέγραψεν αὐτό, δὲν ἠξιώθη προσοχῆς, καὶ ἔμεινε μέχρι πρό τινων ὀλίγων ἐτῶν ἐντελῶς ἠγνοημένη. Ἐξηκολούθει δ' ἐκδιδόμενον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ μόνον κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα ὑπὸ τῶν θεολόγων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν Λειψίᾳ ἀποκειμένων τριῶν πρωτοτύπων φύλλων καὶ τοῦ ἀπογράφου τῶν λοιπῶν ἓξ ἀθωνικῶν φύλλων ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὸ μικρὸν μέρος τὸ περιεχόμενον καὶ ἐν τῷ Σιναϊτικῷ κώδικι. Περὶ δὲ τῆς μονῆς ἐν ᾗ εἶχεν εὑρεθῇ ὁ κῶδιξ ἐκεῖνος τοῦ ἀποστολικοῦ πατρός, ὁ μόνος πλὴν τοῦ Σιναϊτικοῦ ἐξελεγχθεὶς γνήσιος ἐκ τῶν πολλῶν οὓς ἀπαριθμεῖ ὁ Σταγειρίτης πλαστογράφος, καὶ περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν ὑπολοίπων πρωτοτύπων φύλλων, ἐξ ὧν εἶχε γείνει τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου, ἐπὶ μακρὰ ἔτη οὔτε ῥοντὶς οὔτε λόγος εἶχε γείνει ὑπὸ τῶν θεολόγων.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ, ὅτ' ἐν ἔτει 1880 ἀνέλαβον τὴν σύνταξιν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εὑρισκόμην δ' ἐν τῇ μονῇ Γρηγορίου, κειμένῃ κατὰ τὰ δυσμικὰ παράλια τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου, καὶ εἶχον ἤδη καταγράψει τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς ἀποκείμενα χειρόγραφα, ὅτε ὁ λόγιος βιβλιοφύλαξ Βίκτωρ ἔφερέ μοι πρὸς καταγραφὴν μικρὸν κώδικα ἓξ μόνον φύλλων, λέγων ὅτι τὰ λοιπὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου εἶχεν ἀφαιρέσει πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατὰ τὰς ἐν τῇ μονῇ παραδόσεις ὁ Μηνᾶς Μινωΐδης. Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερεν Ἕλλην λόγιος, ὅστις, ὑπηρετῶν τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, εἶχε πράγματι πλουτίσει κατὰ τὴν πέμπτην δεκάδα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων διὰ πολλῶν χειρογράφων ληφθέντων ἐκ τῶν ἁγιορειτικῶν μονῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἦτο προφανές, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Μινωΐδου συνεχέετο μετὰ τοῦ τοῦ ἅρπαγος Σιμωνίδου. Ἀληθῶς τὸ ἐπιδειχθέν μοι χειρόγραφον οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ κῶδιξ

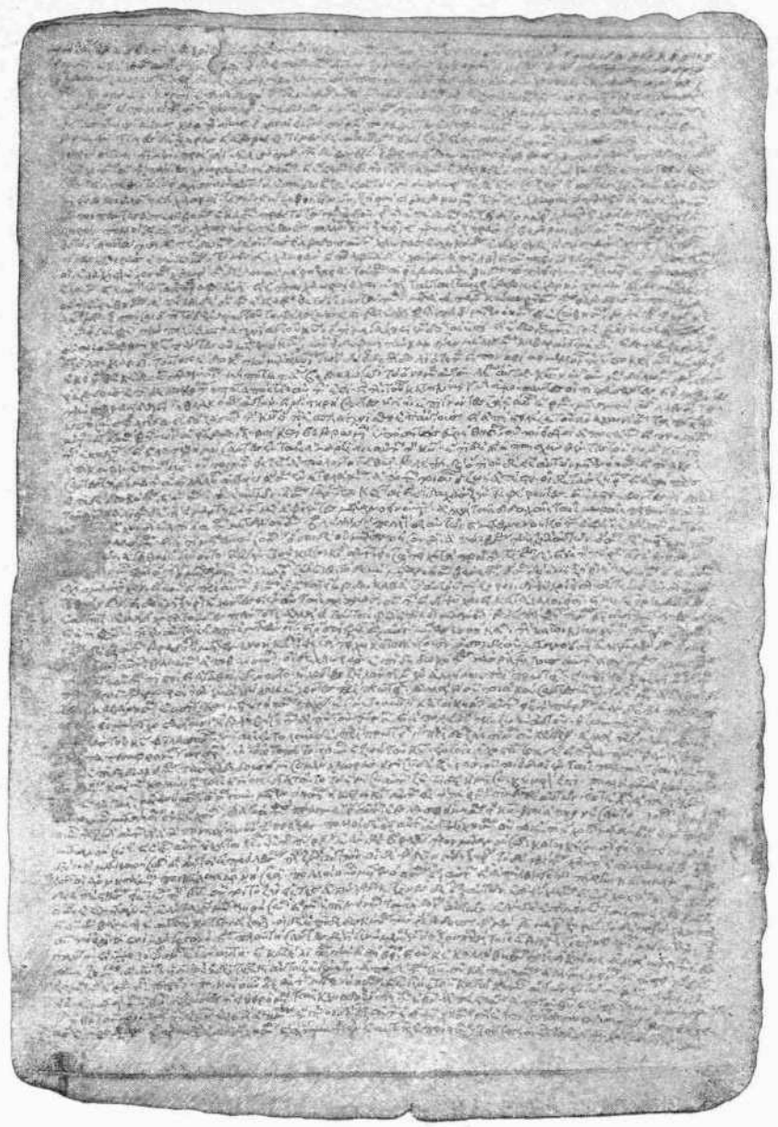

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΡΜΑ

τοῦ Ἑρμᾶ, καὶ δή, ὡς ἀνεγνώρισα κατόπιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ἐξ οὗ ὁ Σιμωνίδης εἶχεν ὑπεξαιρέσει τὰ τρία εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Λειψίας πωληθέντα φύλλα καὶ ἐξ οὗ εἶχεν ἀντιγράψει τὰ λοιπὰ ἐπ' ἴσης ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ κατατεθέντα. Ἐγράφη δὲ ὁ κῶδιξ κατὰ μὲν τὸν ἕτερον τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου Anger τὸν ιε' αἰῶνα, κατὰ δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην τὸν ιδ'. Ἡ δ' ἐμὴ χρονολογία συμπίπτει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Tischendorf διὰ τὰ ἐν Λειψίᾳ φύλλα ὁρισθεῖσαν, ἣν δὲν ἐγνώριζον, ὅτ' ἐνέγραφον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εὐθὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης ἐντυπώσεως τὸν ιδ' αἰῶνα εἰς τὸν καταλογόν μου. Καὶ τότε μέν, ἐπειγόμενος καὶ μὴ ἔχων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τἀναγκαῖα βοηθήματα, ἠρκέσθην εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ κώδικος καὶ τὴν λῆψιν ἀναγκαίων ἄλλων περὶ αὐτοῦ σημειώσεων. Ἐλθὼν δ' εἰς Ἀθήνας καὶ δεόντως μελετήσας τὸ ἔργμα, ἐπείσθην ἀδιστάκτως περὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν γρηγοριακῶν καὶ τῶν λειψιακῶν φύλλων, ἀποτελούντων ἁπάντων ὁμοῦ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα. Οὐ μόνον αἱ διαστάσεις ἐκείνων τε καὶ τούτων εἶνε αἱ αὐταί (ὕψος 21, 5 καὶ πλάτος 14 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου δι' ἑκάστην σελίδα, ἐν δὲ τῷ γεγραμμένῳ μέρει ὕψος μὲν 18, 5, πλάτος δὲ 12 ἑκάστης σελίδος περιεχούσης κατὰ μέσον ὅρον 72 στίχους, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει γράμματα περὶ τὰ 90), οὐ μόνον ὁ αὐτὸς εἶνε ὁ ῥυθμὸς τῆς γραφῆς καὶ ὁ αἰὼν καθ' ὃν ἐγράφησαν ἐκεῖνα τε καὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα συμπληροῦσιν ἄλληλα, ἀποτελουμένου οὕτως ἐν ὅλῳ κώδικος, περιέχοντος τὰ ἐννέα πρῶτα δέκατα τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ. Λείπει δὲ κατὰ ταῦτα μόνον τὸ τέλος, τὸ τελευταῖον δέκατον, ὅπερ δὲν ἐσώζετο ἤδη κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς μονῆς, καὶ ἄλλως δὲ ἀποδεικνύεται μὴ ὑπάρχον τότε πλέον, διότι ἄλλως ἢ θὰ ὑπεξῃρεῖ αὐτὸ ὁ Σιμωνίδης μετὰ καὶ τῶν τριῶν ἄλλων πρωτοτύπων φύλλων ἢ θὰντέ-

γραφεν, ὡς ἔπραξε διὰ τὰ λοιπὰ ἓξ, ἅτινα δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπεξαιρέσῃ. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν Λονδίνῳ δημοσιευθὲν τῷ 1859, τέσσαρα δῆλα δὴ ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Λειψίᾳ διαμονήν του, ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ποιμένος εἶνε πλαστούργημα αὐτοῦ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα περὶ δῆθεν ἀντιγράφης αὐτοῦ ἐκ δύο παλαιῶν χειρογράφων εἶν' ἐκ τῶν συνήθων μυθευμάτων τοῦ Σιμωνίδου.

Συνιδὼν δὲ τὴν σημασίαν τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, ἔλαβον τῷ 1883 πλῆρες τῶν ἐξ ἐκείνων φύλλον ἀντίγραφον, γενόμενον μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τῷ 1880 τετράμηνον διαμονήν μου συνεργασθέντος μετ' ἐμοῦ μαθητοῦ μου κ. Φιλίππου Γεωργαντᾶ, νῦν διδάκτορος τῆς φιλολογίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ἀντιγράφου ἐκείνου καὶ τῆς ἐξαιρέτου ἐκδόσεως τοῦ Ἑρμᾶ ὑπὸ Gebhardt καὶ Harnack ἐδημοσίευσα τῷ 1888 ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας παραβολὴν τοῦ κειμένου μετὰ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς εὑρέσεως τοῦ κώδικος. Ὁ δ' ἐν Κανταβριγίᾳ καθηγητὴς τῆς θεολογίας κ. Ἰωσὴφ Armitage Robinson προέταξεν εὐγενῶς ἴδιον πρόλογον[1].

Ἡ δημοσίευσις δ' αὕτη ἐκίνησε τὰ μέγιστα τὸ διάφορον τῶν θεολόγων, εὐλόγως συγκινηθέντων ἐπὶ τῇ εὑρέσει τοῦ ὁπωσδήποτε παλαιοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, εἰς ὃν τὸ ἑξῆς ἔδει νὰ βασίζωνται αἱ ἐκδόσεις, ἐν ᾧ ἐπὶ τρεῖς δεκαετηρίδας καὶ πλέον ὡς ἀρχέτυπον τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἐχρησίμευε τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου. Ἡ δὲ νέα παραβολὴ ἐξήλεγχε μὲν τὴν ἐπιπολαιότητα ἢ καὶ σκόπιμον διαστροφὴν τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Σιμωνίδου, ἀπεδείκνυε δ' ὀρθὰς πλείστας ὅσας τῶν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν γενομένων διορθώσεων, παρεῖχε δὲ καὶ νέας διορθώσεις εἰς ἀκατέας εἰς τὸ κείμενον. Διὰ ταῦτα πάντα ἀσπασίως ἔγεινε δεκτὸν ὑπὸ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου τὸ ἐμὸν δημοσίευμα, πάμπολλα δ' ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ ἐν θεολογικοῖς ἰδίως περιοδικοῖς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ καὶ ἀγὼν μέγας ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος ἢ μὴ τοῦ τέλους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν ἔτει 1859 ἐκδοθέντος. Ἀληθῶς τὸ δημοσίευμα τοῦ Σιμωνίδου, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ὑπὸ τοῦ Σταγειρίτου νοθευτοῦ πλαστουργηθὲν τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένος, ἀγνοηθὲν καὶ ἀμεληθὲν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐξείλκυσεν αἴρνης ἀπὸ τῆς λησμοσύνης τῷ 1887 ὁ Γερμανὸς θεολόγος Ἰωάννης Dräseke, μεθ' ὃν καὶ ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Hilgenfeld κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος νέα ἔκδοσις τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ὑποτιθέμενον ἐκεῖνο τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, πιστευθὲν ὡς γνήσιον. Εἰς τὸν καθηγητὴν Harnack, ἀντεπεξελθόντα κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποδοχῆς ὡς γνησίου τοῦ νοθεύματος τοῦ Σιμωνίδου, εὐπρόσδεκτον ἐπικουρίαν παρέσχεν, ὡς εἰκός, ἡ ἐμὴ δημοσίευσις, ἐξ ἧς ἀπεδείκνυετο, ὅτι δὲν ἦτο ἁγιορειτικὴ ἡ προέλευσις τοῦ τέλους τοῦ Ἑρμᾶ καὶ ὅτι ὁ γρηγοριακὸς κῶδιξ ἐστερεῖτο τοῦ τελευταίου φύλλου ἤδη κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου. Καὶ ὁ μὲν ἀγὼν μεταξὺ τοῦ Hilgenfeld καὶ Dräseke ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ Harnack ἐξ ἑτέρου περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔληξεν ἀκόμη ὁριστικῶς, εἶνε δὲ προφανές, ὅτι ἡ νοθεία τοῦ Σιμωνίδου ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ ἀναμφισβήτητος.

Τοσοῦτον πολυθρυλήτου ὄντος τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, νομίζω, ὅτι εὐπρόσδεκτον λίαν εἶνε τὸ κατὰ πρῶτον νῦν ἐνταῦθα δημοσιευόμενον πανομοιότυπον μιᾶς τῶν σελίδων αὐτοῦ[1], ἐκτελεσθὲν ἐπὶ τῇ βάσει φωτογραφίας, ἣν χάριν ἡμῶν ἐξεπόνησεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ φίλος κ. Ἐρρίκος Brockhaus, νῦν καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας.

Ἐν τέλει σημειόνω, ὅτι πρὸ μικροῦ ἀνεκαλύφθη ἐπὶ παπύρου ἐξ Αἰγύπτου, γεγραμμένου τὸν ὄγδοον αἰῶνα, μικρὸν τεμάχιον τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνον τῆς Παραβολῆς Β' τὰς παραγράφους 7-10 καὶ τῆς Δ' τὰς παραγράφους 2-5[2]. Εἶνε δ' οὗτος ὁ τρίτος γνωριζόμενος κῶδιξ τοῦ Ἑρμᾶ μετὰ τὸν σιναϊτικὸν καὶ τὸν γρηγοριακόν, ὧν ἀμφοτέρων ἐκείνων πολὺ ἐλλιπέστερος. Πόσον ἀπέχομεν ἀκόμη τῶν δέκα κωδίκων, οὓς εἶχε συναποκομίσει κατὰ φαντασίαν ὁ Σιμωνίδης, ἕως ἐπῆλθε διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἡ διάλυσις τῶν ὀνείρων, ἅτινα εἶχον ἐπί τινα χρόνον βαυκαλήσει τὸν θεολογικὸν κόσμον, καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν δόλων, οἵτινες εἶχον ἐρ' ἱκανὰ ἔτη καταισχύνει τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ βορείᾳ Εὐρώπῃ.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

[1] A collation of the Athos codex of the Shepherd of Hermas together with an introduction by Spyr. P. Lambros translated and edited with a preface and appendices by J. Armitage Robinson. Cambridge. At the university press. 1888.

[1] Ἡ σελὶς αὕτη, ἀνήκουσα εἰς τὸ 7 φύλλον τοῦ ὅλου κώδικος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, περιλαμβάνει τὸ κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ ἀπὸ τῶν λέξεων *τὰς ἰδίας ῥάβδους ἐκτιλάτω* μέχρι *τούτοις οὖν τοῖς διψυχήσασι διὰ τὰς* (ἐκδ. Gebhardt-Harnack σ. 182, 11—192, 12).

[2] Wilken Tafeln zur älteren griechischen Paläographie. Leipzig und Berlin. 1891. Nº III.— Diels und Harnack Ueber einen Berliner Papyrus des Pastor Hermae ἐν τοῖς Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. XXIII (1891).

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΓΗΝ

ΚΑΜΠΑΝΙΑ ΚΑΙ ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐλέχθη ὅτι ἂν ἡ Καμπανία δὲν εἶχε τοὺς οἴνους της, θὰ ἦτο ἡ πτωχοτέρα ἐπαρχία τῆς Γαλλίας. Τοῦτο ἀναμφιβόλως δὲν στερεῖται ὑπερβολῆς, ἀλλὰ πάντως εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι εἰς τοὺς βαρυτίμους οἴνους αὐτῶν ὀφείλουσι τὴν εὐδαιμονίαν των πολλαὶ καμπανικαὶ πολίχναι. Καὶ παράγουσι μὲν καὶ ἄλλαι τῆς Γαλλίας πόλεις ἀφθονίαν σταφυλῶν, γονιμωτάτων μάλιστα εἰς χυμόν, ἀφ' οὗ διὰ τρίτης καὶ τετάρτης ἀκόμη πιέσεως δύναται νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῶν οἶνος· ἀλλ' ὁ οἶνος οὗτος, ὅστις φέρει καὶ αὐτὸς τὸ ὄνομα τοῦ καμπανίτου, τὸν λάρυγγα μόνον δύναται νὰ τέρψῃ—διότι εἶνε ὁμολογουμένως εὔγευστος καὶ γλυκύς — ἀλλ' ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν ἀποβαίνει βλαβερός.

Ἐν Καμπανίᾳ ἡ παρασκευὴ τοῦ οἴνου γίνεται ἐντὸς βαθέων ὑπογείων θόλων, ὧν ἡ θερμοκρασία εἶνε ἀναγκαίως χαμηλή, δι' ὃ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι ὑποφέρουσι μεγάλως. Διότι πρέπει νὰ ἀναλογισθῶμεν ὅτι κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα ὀφείλουσιν οὗτοι μετὰ τὸ γεῦμά των νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν ὑπόγειον αὐτῶν ἐργασίαν, τουτέστιν εἰς θερμοκρασίαν μόνον δέκα πέντε περίπου βαθμῶν ἄνω τοῦ μηδενικοῦ. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ μεγάλη ὑγρασία ἐντὸς τῶν ὑπογείων ἐκείνων. Οἱ τιτανοῦχοι τοῖχοί των εἶνε πράσινοι καὶ ἀποστάζουσιν ὕδωρ, ἐν διαστήματι δὲ μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν αἰσθάνεταί τις τὸ ἔνδυμα, ὅπερ φέρει, κάθυγρον, ὡς ἐὰν εἶχε διαμείνει ὑπὸ βροχήν. Φαντάσθητε ἀκόμη ὅτι εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ ἐκεῖνα ὑπόγεια τὸ φῶς εἶνε λίαν ἀμυδρὸν καὶ ὅτι οἱ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι εὑρίσκονται εἰς βάθος ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα περίπου ποδῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Οἱ ἐργάται ἀμείβονται καλῶς, παρέχεται δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ πίνωσι τόσην ποσότητα ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ οἴνου, ὅση ἠδύνατο νὰ κορέσῃ τὴν ὄρεξίν των· ἀλλὰ βεβαίως ταῦτα δὲν εἶνε ἱκανὰ ὅπως ἀναγκάσωσι πολλοὺς νὰ ζητήσωσιν ἐργασίαν ἐντὸς τοῦ ὑπογείου ἐκείνου κόσμου, εἰς ὃν ὀφείλουσι νὰ διατρίβωσιν ἐννέα καὶ δέκα ὥρας καθ' ἡμέραν, τεθαμμένοι τοιουτοτρόπως μακρὰν τῶν ἀνθρωπίνων βλεμμάτων. Ἄλλως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσετε ὅτι διατρέχουσι καί τινα κίνδυνον ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν φιαλῶν.

Καθ' ὅλου εἰπεῖν, εἶνε προτιμότερον νὰ εἶνέ τις ἀμπελουργὸς παρὰ οἰνοποιός, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς τῶν δύο τούτων ἐπαγγελμάτων. Ἀξιόπιστοι Γάλλοι συγγραφεῖς βεβαιοῦσιν ὅτι «ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου εἶνε οὐ μόνον τὸ ἐπικερδέστερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑγιεινότερον τῶν ἐπαγγελμάτων· οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς ταύτην εἶνε ὑγιέστατοι καὶ εὐτεκνότατοι. Μεταξὺ δέκα πέντε κληρωτῶν καταγομένων ἐξ ἀμπελοφόρου διαμερίσματος δέκα κρίνονται ἱκανοὶ πρὸς ὑπηρεσίαν· ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ ἡ ἀναλογία εἶνε δέκα μεταξὺ εἴκοσι πέντε». Ἐν Λαγκεδόκῃ κυκλορορεῖ εἰσέτι παλαιά τις παροιμία λέγουσα: «Ἡ ἄμπελος γεννᾷ πολλὰ φύλλα καὶ περισσότερα σολδία· ἀπὸ φύλλα ὅμως καὶ σολδία μαζὶ γεννᾷ περισσότερα τέκνα». Πράγματι ἀρκεῖ τις νὰ ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐργατῶν οἵτινες, φέροντες τὸν ἁπλούστατον κυανοῦν χιτωνίσκον των, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ξηροῦ ἐδάφους τῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων τῶν Rheims φυομένων ἀμπελώνων, ὅπως πεισθῇ ὅτι εἶνε ὡραῖοι ἄνδρες. Διάγουσι θαυμάσια. Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων αἵτινες βοηθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπίπονον ἐργασίαν των.

Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸν τόπον πιστεύουσιν, ἅμα τῇ ἀφίξει των, ὅτι θὰ ἴδωσι τὰς φιάλας τοῦ καμπανίτου πληρούσας τὰς ἀγυιὰς καὶ δὲν θὰ ἀκούωσιν ἄλλο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἢ τὸν ἦχον ἐκπωματιζομένων φιαλῶν. Ἀλλὰ ὁ ὑπολογισμός των εἶνε πολὺ ἀπατηλός. Τῇ ἀληθείᾳ οἱ Rheims εἶνε φυλήσυχος παλαιὰ πόλις, τῆς ὁποίας ἡ φήμη εἶνε κυρίως ἡ αἰτία ἡ προκαλοῦσα τὴν περιέργειαν τοῦ ταξειδιώτου. Ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ αὐτῆς ναοῦ οὐδόλως θὰ συνεπέρανέ τις ὅτι εὑρίσκεται ἐν Καμπανίᾳ. Ὁ ναὸς οὗτος, θαῦμα γοτθικῆς τέχνης, μεταφέρει τὸν θεατὴν μακράν, πολὺ μακρὰν τῶν σκέψεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ *μονοπώλιον* καὶ τὰ τιμολόγια τῶν οἴνων ἐν γένει. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν πτηνὰ ἵπτανται πέριξ τῶν πολλαχοῦ κατεστραμμένων καὶ ἠκρωτηριασμένων ἀγαλμάτων τῶν κοσμούντων τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ πρόσοψιν· ἡ σοβαρὰ δὲ τῶν κωδώνων συναυλία ἀκούεται ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὑπεράνω τῶν ἐρυθροβαρῶν παλαιῶν καὶ νέων θόλων τῆς πόλεως, πρὸς μεγάλην ἐνόχλησιν ἐκείνων οἵτινες ἤθελον τολμήσῃ νὰ ἐνοικιάσωσι δωμάτια εἰς γειτονικὰ τοῦ ναοῦ ξενοδοχεῖα. Ἡ πόλις εἶνε ἕδρα τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος τῆς Γαλλίας. Τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον συνέχεται μετὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ἐπιβλητικοῦ δὲ παραστήματος θυρωρὸς φυλάττει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Ἡ μεταξὺ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καὶ καμπανίτου οἴνου ἀντίθεσις εἶνε τῇ ἀληθείᾳ μεγίστη· ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ θεωρήσῃ τις καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀνάρμοστον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὁ ἀνώτατος τῆς ἐκκλησίας ἄρχων καὶ ὁ εὐγενέστατος τῶν οἴνων τῆς Γαλλίας, ἂν ἀναλογισθῇ ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸν ἐξησκημένον λάρυγγα τῶν παλαιῶν μοναχῶν ὀφείλομεν οὐ μόνον τὴν ἀρχὴν τοῦ καμπανίτου, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν πλείστων ἄλλων ἐκλεκτῶν οἴνων τοῦ τόπου. Οἱ ἀναχωρηταὶ οὗτοι ἐπεδίδοντο τὸ πάλαι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων καὶ εἰς τὴν ἀρτοποιίαν. Ἐβεβαιοῦντο ὡσαύτως περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των ἀγρῶν καὶ ἐβελτίουν τὰς σταφυλὰς δι' ἐμβολιασμοῦ καὶ ἐπιμελεστάτης καλλιεργείας. Κατόπιν δὲ ἡ πεῖρα καὶ ἡ εὐκαιρία, ἣν διέθετον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν πειραμάτων των, τοὺς ἐδίδαξε πῶς ὁ οἶνος ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ κάλλιστα καὶ ἀποθηκευθεὶς νὰ καταστῇ τέλειος διὰ τοῦ χρόνου.

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἀρρῶδες του καμπανίτου ὀφείλεται εἰς τεχνητὰ μέσα· ἡ

χημικὴ βοήθεια δὲν ἔχει τὸ μέρος της ἐνταῦθα. Τὸ ἀρῶδες—καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τοῦτο—ἀποτελεῖ τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τῶν σταφυλῶν τῆς Καμπανίας. Ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν μεταχειρίζονται ταύτας κατὰ τὸν τρυγητὸν ἀναπτύσσει τὸ προσὸν τοῦτο. Συλλέγεται λοιπὸν ὁ καρπὸς μετὰ μεγίστης προσοχῆς, ἀπορριπτομένων τῶν βεβλαμμένων καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ὡριμασμένων σταφυλῶν, καὶ πιέζεται ἀμέσως, ἐν ᾧ ἀκόμη εἶνε δροσερός. Εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχουσι μυστικά, ὅπως εἰς τὰ τῶν Βενεδικτίνων τῆς Σαρτρέζ. Πᾶς τις δύναται νὰ καταρτίσῃ ἀμέσως κατάστημα οἰνοποιίας μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του—ἀρκεῖ νὰ διαθέτῃ χρηματικὸν κεφάλαιον ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου φράγκων καὶ νὰ ἔχῃ ἄπειρον δόσιν ὑπομονῆς. Ἀλλ' ὅμως εἶνε λίαν δύσκολον νὰ εὕρῃ οὗτος τὴν σήμερον διαθέσιμα ὑπόγεια καταστήματα, ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα ἅτινα οἱ μεγάλοι οἰνοπαραγωγοὶ Πομμερύ, Γουλὲ καὶ ἄλλοι ἐκληρονόμησαν παρὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ εἶνε τὰ μόνα κατάλληλα διὰ τόσον ἰδιότροπον οἶνον, οἷος ὁ καμπανίτης. Διότι πρέπει νὰ φυλάσσεται οὗτος εἰς μέρη ὅπου νὰ εἶνε παντελῶς ἀκίνητος καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν τοῦ κλονισμοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ τρόμου τοῦ ἐδάφους τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς ὑπερᾴνω γρανιτικῶν λιθοστρώτων συγκοινωνίας. Εἰς βάθος πλέον τῶν ἑκατὸν ποδῶν τοιαύτη ἀσφάλεια κατὰ τῆς διαταράξεως τοῦ οἴνου δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκής. Ἀλλὰ προφανῶς ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς τοῦτο ἀνασκαφὴ μιλίων ὁλοκλήρων δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἄνευ μεγάλων δαπανῶν. Πλὴν τούτου εἶνε ἐπάναγκες νὰ ἔχῃ τις μόνιμον δύναμιν παρὰ τῷ τραπεζίτῃ του, τουτέστι καλὸν ἰσολογισμόν, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὴν καταδρομὴν τῶν ἀτυχῶν ἐτῶν.

Ἐκ τῶν διαρρόων οἰνοπαραγωγικῶν ἐργοστασίων τῶν Rheims τὸ τοῦ οἴκου Πομμερὺ διεγείρει ἴσως περισσότερον τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων. Κατέχει τοῦτο εὐρεῖαν περίφρακτον ἔκτασιν γῆς ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τῆς πόλεως, τὰ ἀπαστράπτοντα δὲ ἐρυθροβαφῆ οἰκοδομήματά του μαρτυροῦσι περὶ τοῦ πλούτου τοῦ θησαυρισθέντος ἐκ τῆς βιομηχανίας τοῦ καμπανίτου. Ἐν τῇ αὐλῇ συναντᾷ τις φορτηγοὺς ἁμάξας πλήρεις κιβωτίων προωρισμένων διὰ τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ πολιτισμένου κόσμου —ἀπόδειξις τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης ἐκτιμήσεως τοῦ καμπανίτου κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα.

Πεντακόσιοι πεντήκοντα περίπου ἄνθρωποι εὑρίσκουσιν ἐργασίαν ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ. Ἡ ἐργασία δὲ εἶνε πολλαπλῆ. Ὁ εὐπροσήγορος ἀρχιεπιμελητὴς τῶν ὑπογείων, ὅστις δέχεται τοὺς ἐπισκέπτας ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, θεωρεῖται ἀπέναντι τῶν νεαρῶν ἐργατῶν τοῦ καταστήματος ὡς πρόσωπον ἀπείρου ὑπολήψεως, ἵσταται δὲ τόσον ὑπεράνω αὐτῶν, ὅσον αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Καὶ ὅμως κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ὁμοιάζει ἀκριβῶς πρὸς ἄνθρωπον ὅστις σᾶς λαμβάνει ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ σᾶς δίδει κηρίον πρὸς ρωτισμὸν τῆς ὁδοῦ, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ κατέλθετε εἰς τὰ βάθη ἀνθρακωρυχείου. Καὶ φέρει μὲν τὸν πατροπαράδοτον κυανοῦν χιτωνίσκον, ἀλλ' ὅμως βραχεῖα συνδιάλεξις μετ' αὐτοῦ σᾶς κάμνει νὰ ἐννοήσετε ὅτι εἶνε ἄνθρωπος μὲ ἀνατροφήν. Εἰς τοῦτο δὲ ἀναμφιβόλως συμβάλλεται καὶ ὁ κύκλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναστρέφεται. Ἐπὶ τῶν τοίχων εἰσὶν ἀνηρτημέναι τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐξαίρετοι εἰκόνες, ὧν ἡ ἀξία ἀνεγνωρίσθη εἰς παρισινὰς ἐκθέσεις. Ἔπειτα μήπως δὲν καλεῖται οὗτος ἡμέραν παρ' ἡμέραν νὰ περιποιηθῇ πρόσωπα κατέχοντα διακεκριμένην ὁπωσδήποτε θέσιν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ παρ' αὐτῷ φυλαττόμενον βιβλίον τῶν ἐπισκεπτῶν; Ἀμερικανοὶ κεφαλαιοῦχοι, ἄγγλοι πολιτευταί, ρῶσσοι πρίγκιπες καὶ ζωηροὶ παρισινοὶ δημοσιογράφοι καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν καθ' ἑβδομάδα ξένων. Ἐπιτελεῖ δὲ πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τὸ ἔργον του, νὰ τέρπῃ δηλ. τοὺς ἐπισκέπτας διὰ τῆς συναναστροφῆς του ἐπὶ ἡμίσειαν τοὐλάχιστον ὥραν, ἂν καί, ἐννοεῖται, συμβαίνει συνήθως νὰ βοηθῆται μεγάλως εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν φιαλῶν τοῦ καμπανίτου, ὧν τινες ἐκπωματίζονται, ὅπως ἐπισφραγίσωσι πρακτικῶς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἐπισκέπτου. Αἱ ἐτήσιαι ἀπολαβαὶ τοῦ ἀξιολόγου ἀρχιεπιμελητοῦ εἶνε πεντήκοντα περίπου χιλιάδες φράγκων...

Εὑρίσκεσθε ἤδη εἰς τὸ ἐπάνω μέρος μακρᾶς κλίμακος ἀγούσης ἀπὸ τοῦ ἰσογείου πατώματος εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ὅπου αἱ φιάλαι τοῦ οἴνου παρατάσσονται εἰς ὁλόκληρα τετραγωνικὰ μίλια. Τὸ ἐν τῇ αἰθούσῃ μέγα ἀποτύπωμα κινεζικῆς παγόδας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεσθε κατὰ τὸν δρόμον σας, δὲν ἔχει μυστικὴν σχέσιν μετὰ τῆς οἰνοποιίας οὔτε μετὰ τῆς οἰνοποσίας. Χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς κόσμος τοῦ καταστήματος, ὅπως αἱ ἐν τῇ ἐπάνω αἰθούσῃ εἰκόνες.

Ὁμοίας ρύσεως εἶνε καὶ τὰ θαυμάσια λίθινα συμπλέγματα, ἅτινα συναντᾷ ὁ ὀρθαλμὸς εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐκ τῶν στοῶν. Εἶνε ἔργα ἐγχωρίου καλλιτέχνου, ἐφιλοτεχνήθησαν δὲ πάντα ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας. Τὰ συμπλέγματα ταῦτα ἐμποιοῦσι ζωηροτάτην ἐντύπωσιν. Οὐδόλως δὲ παραβλάπτομεν τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου, ἂν σημειώσωμεν ὅτι ἐπληρώνετο μὲ τὴν ὥραν διὰ τὴν ἐργασίαν του, ὡς ἁπλοῦς ἐργάτης πωματίζων φιάλας.

Ἀπὸ μιᾶς αἰθούσης μεταβαίνομεν εἰς ἑτέραν μὲ φιάλας πάντοτε παρατεταγμένας καθ' ὅλον τὸ διάστημα. Ἐνιαχοῦ ὁ ὀρθαλμὸς προσβάλλεται ὑπὸ δαψιλῶν ἀκτίνων φωτός, ὅπερ εἰσδύει εἰς τοὺς θόλους δι' εὐρέος καθέτου κοιλώματος κατεσκευασμένου ἐντὸς τοῦ βράχου.

Καὶ οἱ ἐργάται δὲ αὐτοὶ ἀσθενῶς διακρίνονται εἰς τοὺς διαδρόμους· τούτων ἄλλοι μὲν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀναστροφὴν τῶν φιαλῶν, ὅπως ἀνέλθῃ ἡ ὑποστάθμη πρὸς τὸ πῶμα, ἄλλοι φέρουσι κάνιστρα ἐκ τοῦ ὡριμασθέντος οἴνου εἰς διαμέρισμά τι ἐν τῷ ἄνω πατώματι, ἔνθα ἐγκλείονται εἰς κιβώτια, καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ὑποστάθμης, ἥτις ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ οἴνου. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία ἀπαιτεῖ ἐπιτηδειότητα, ἣν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ τυχών. Διότι τινὲς τῶν ἐργατῶν εἶνε τοσοῦτον ἀδέξιοι, ὥστε ἀφαιροῦντες τὸ πῶμα καὶ τὴν ὑποστάθμην ἀρίνουσι νὰ χυθῇ μετ' αὐτῶν καὶ ἱκανὴ

ποσότης ἐκ τοῦ διαυγοῦς ποτοῦ. Καὶ εἰς μίαν μὲν φιάλην μεταξὺ πεντήκοντα δὲν βλάπτει τοῦτο, ἀλλ' ὑπάρχουσι δέκα καὶ πέντε περίπου ἑκατομμύρια φιαλῶν ἐν τῇ μεγάλῃ σειρᾷ τῶν ὑπογείων, ἑκάστη δὲ φιάλη πρέπει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπιτηδείως ἐκτελῶν αὐτὴν ἐργάτης θεωρεῖται πολύτιμος. Κόπτει οὗτος τὸν θώμιγγα, ἀπορρίπτει τὴν συσσωρευθεῖσαν ὕλην καὶ μεταβιβάζει τὴν φιάλην εἰς τὸν παρακείμενον ἐργάτην, ὅστις ἀπογεμίζει αὐτήν. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο λεπτῶν τῆς ὥρας. Κατόπιν ἡ φιάλη πωματίζεται διὰ μηχανῆς, διὰ τελευταίαν φορὰν μεταβιβάζεται εἰς ἄλλον ἐργάτην, ὅστις τὴν ἀσφαλίζει διὰ σύρματος, καὶ ἐκεῖθεν μεταφέρεται κανονικῶς εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ὅπως κοσμηθῇ διὰ κομψοῦ μεταλλικοῦ καλύμματος, τεθῇ ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἀποσταλῇ ἐκεῖ ὅπου θὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν της.

[Chamber's Journal]. Λ.

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Πολὺς θόρυβος εἶχε γίνῃ τότε γιὰ τὸ νεοφώτιστο. Παλληκάρι ὡς εἰκοσιπέντε χρόνων, ἦρθεν ἀπὸ τὴν Σμύρνη. Ξέφυγεν ἀπὸ τὸ πατρικό του σπίτι, κρύφτηκε σ' ἕνα καράβι δικό μας· ὅσο νὰ πατήσῃ χῶμα ἑλληνικό, εἶδε κ' ἔπαθε. Τὰ Προξενεῖα σὲ κίνησην· ἤθελαν σώνει καὶ καλὰ οἱ δικοί του νὰ τὸν πάρουν· οἱ δικοί μας τόνε κρατοῦσαν ἀπὸ τὰ δόντια· τὸν ἔκρυβαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὰν πολύτιμο λάφυρο, προφασίζονταν γιὰ χάρη του χίλιων εἰδῶν προφάσεις. Τέλος πάντων τὸν ἐδέχτηκεν ἡ Σύρα. Προτοῦ νὰ βγῇ στὴ γῆ της, ἡ φήμη τὴν εἶχε διαλαλήσει ἐκεῖ τὴν ἱστορία του. Ἡ Παναγία, ἔλεγαν, τόνε φώτισε τὸν ἄνθρωπο Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη πάθαινεν ὅ,τι πάθαινεν. Εἶχεν ὅλα τὰ καλὰ στ' ἀρχοντικὸ τοῦ πατέρα του. Ἀλλὰ τί τὰ ἤθελε τὰ καλὰ μπροστὰ στὸ μεγάλο, τὸ ἀτίμητο καλὸ ποὺ ὀνειρεύονταν, μπροστὰ στὸ «χρυσελεφάντινο πύργο» τῆς ἀληθινῆς θρησκείας ποὺ θάμπωνε τὰ μάτια του, μὲ φῶς πλημμύριζε τὸ πνεῦμα του, κ' ἔκανε ν' ἀναγαλλιάζ' ἡ ψυχή του καὶ ν' ἀκούῃ τὰ λόγια ἑνὸς γέρου παπᾶ, τοῦ παπᾶ ποὺ τὸν ἀντάμωνε κλεφτᾶτα καὶ τὸν ἐδασκάλευε, — γλυκύτερ' ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῶν παραδεισίων Οὐρί: Μ' ἀγκάλες ἀνοιχτὲς τὸ δέχτηκαν οἱ Συριανοὶ τὸ παλληκάρι. Σκοτώθηκαν ποιὸς νὰ τρέξῃ νὰ τὸ πρωτοιδῇ, νὰ τὸ καμαρώσῃ γιὰ τὴν ἀπόφασή του, νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος, νὰ τοῦ ἐγκωμιάσῃ τὴν ἀγάπη τοῦ Εὐαγγελίου. Κ' οἱ παπάδες ὅλοι ἐκεῖ φιλοτιμήθηκαν ποιὸς νὰ τὸν κατηχήσῃ περισσότερο καὶ καλλίτερα· κι' ἄλλος τοῦ μάθαινε τὸ «Πιστεύω» καὶ ἄλλος τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἄλλος τοῦ ἑρμήνευε τοὺς Μακαρισμούς, ἄλλος λόγο τοῦ ἔβγανεν ἀπάνου στὸ «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους!» Ἀρχοντονοικοκύρηδες καμμιὰ δεκαριὰ μάλωναν ποιὸς νὰ τοῦ γίνῃ ἀνάδοχος καὶ τέλος πάντων σ ἕνα ἐπεσεν ὁ κλῆρος, κ' ἦταν γι αὐτὸ ὑπερήφανος. Τὰ βαφτίσια ἔγιναν στὸν καθεδρικὸ ναό, πανηγυρικώτατα· παρὼν ἦταν κι ὁ Δεσπότης. Οἱ Συριανὲς καὶ τῆς Ἀθήνας οἱ ἐφημερίδες ἱστόρησαν τὴ γιορτὴ μὲ λαμπρότατα χρώματα καὶ κήρυξαν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὸ κατόρθωμα, θρίαμβο τῆς Χριστιανοσύνης. Ὁ νεοφώτιστος πῆρεν ὄνομα Χρίστος. Τὴν ὥρα ποὺ βαφτίζονταν, ἔτυχε νὰ συναπαντηθοῦν ἀπόξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἕνας τοκιστὴς ἀπὸ τοὺς πρώτους τοῦ τόπου κ' ἕνας ξένος ἄνθρωπος, ἐργατικὸς καθὼς φαίνονταν. Ὁ ξένος ρώτησε τὸν ἐντόπιο τί γίνονταν ἐκεῖ μέσα. Κι ὁ ἐντόπιος τοῦ εἶπε—καὶ τεντόνονταν κι ἄστραφτε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὸ πρόσωπό του: — «Βαφτίζουν τὸ νεοφώτιστο. Νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη!»

Κι ὁ ξένος τοῦ ἀποκρίθηκεν ἥσυχα: «Τὸ μόνο φώτισμα εἶνε κανεὶς νὰ μένῃ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων του».

Ὕστερ' ἀπὸ ἕνα μῆνα τῆς Ἀθήνας οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν, σὲ μιὰν ἀκροῦλα, τὰ ἑξῆς: «Ἐν Σύρῳ εὑρέθη ἐξωθεν τοῦ τελωνείου νεκρὸς ἐξ ἀσιτίας ὁ πρό τινος βαπτισθεὶς νεοφώτιστος Χρίστος».

Ποιὸς νὰ εἶχε δίκιο; ὁ τοκιστὴς ἢ ὁ ἐργατικός;

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ παρελθὸν Σάββατον ἐγένετο ἡ ἐκκύβευσις τοῦ Λαχείου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Μία ἡμέρα ἀκόμη συγκινήσεως καὶ αὐτὴ διὰ τὰς Ἀθήνας. Πόσαι εὐχαί, πόσαι ἐλπίδες, πόσα ὄνειρα!... Μὲ ποίαν ἀπογοήτευσιν θὰ ἤκουσαν τὸν πρῶτον ἀριθμὸν ὅσοι δὲν τὸν εἶχαν καὶ πῶς θὰ ἐξήλευσαν τὸν ἕνα ἐκεῖνον, τὸν εὐνοούμενον τῆς Τύχης... Εἰς τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν ἑβδομήκοντα χιλιάδες φράγκων, αἴ, δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα. Ἐξασφαλίζει κανεὶς τοὐλάχιστον ἕνα θέρος δροσερώτατον καὶ ἕνα χειμῶνα θερμότατον, ἢ ἂν εἶνε ἐκ τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν θερμοκρασίαν, ἀναχωρεῖ χωρὶς ἐνδοιασμοὺς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου... Ἀλλ' ὁ εὐτυχὴς κάτοχος τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ δὲν ἐγνώσθη ἀκόμη καὶ ποῖος ἠξεύρει τί φρονεῖ περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου!

✣

Σπουδαίαν ἔλλειψιν τῆς πόλεώς μας θὰ ἀναπληρώσῃ ἡ αἴτησις, τὴν ὁποίαν σκοπεύει νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Δῆμον ὁ κ. Μοντενέγρος, ὁ διευθυντὴς τοῦ γνωστοῦ παρ' ἡμῖν θηριοτροφείου, τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἀπεθάμασαν αἱ Ἀθῆναι, μεταφέρει τώρα εἰς Πειραιᾶ. Ὁ κ. Μοντενέγρος σκοπεῖ νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ἱδρύσῃ ζωολογικὸν κῆπον, τὸν ὁποῖον θὰ πλουτίσῃ δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν ζώων, οὕτως ὥστε ἡ πρωτεύουσα ν' ἀποκτήσῃ ἐν ζηλευτόν, πλῆρες καὶ ὡραῖον ζωοτροφεῖον, μέλλον νὰποτελέσῃ σταθμὸν προόδου παρ' ἡμῖν. Ὁ κ. Μοντενέγρος θὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Δήμου ἢ νὰ προδῇ αὐτὸς ἰδίαις δαπάναις εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ θηριοτροφείου καὶ τὸν πλουτισμόν του, ἀφιερμένης αὐτῷ τῆς ἐπιβλέψεως καὶ διευθύνσεως τοῦ κήπου πρὸς δὲ καὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ἢ τὴν παροχὴν ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς κυβερνήσεως πρὸς διατήρησιν τοῦ κήπου, εἰς ὃν ἡ εἴσοδος θὰ ἐπιτρέπεται ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος. Αἱ προτάσεις κρίνονται συμφέρουσαι καὶ εὐχόμεθα νὰ γείνωσιν ἀποδεκταί. Εἰς Ζωολογικὸς Κῆπος καλός, εἶνε βεβαίως τὸ διδακτικώτερον καὶ ἐνταυτῷ διασκεδαστικώτερον τῶν δημοσίων θεαμάτων.

✣

Μέθοδος λωποδυτική, τόσῳ γνωστὴ καὶ τετριμμένη, ὅσον καὶ ἡ διάσημος τοῦ πορτοφολίου, ἐξακολουθεῖ νὰ κάμνῃ θύματα. Αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν τὸ ἑξῆς γεγονός: Εἰς παντοπώλην τινὰ παρὰ τὸ Γεράνιον

ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΚΑΛΛΟΝΗ

παρουσιάσθη κύριός τις, καὶ παρήγγειλε νὰ τῷ ἑτοιμάσῃ διάφορα ὀψώνια, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐτέθησαν ἐντὸς χειραμάξης ὅπως μεταφερθῶσιν εἰς τὴν ὑποτιθεμένην οἰκίαν, ὅπου καὶ θὰ ἐλάμβανεν ὁ ὑπηρέτης τοῦ παντοπωλείου τὸ ἀντίτιμον. Καθ' ὁδὸν ὁ ἄγνωστος κύριος προσποιούμενος ὅτι κάτι ἐλησμόνησε, διατάσσει τὸν ὑπηρέτην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ παντοπωλεῖον νὰ τὸ φέρῃ. Ὁ ἀφελὴς παῖς ὑπήκουσεν· ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν εὗρε μόνον τὸ ἁμάξιον, ἄνευ τοῦ ἀγνώστου, ὅστις ἦτο διάσημος λωποδύτης, καὶ ἄνευ, ἐννοεῖται, τῶν ὀψωνίων.

✣

Τὰ κατωτέρω ἀποσπῶμεν ἐκ τῶν Καιρῶν:

«Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Νέσσου καὶ Ἀδριανοῦ καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου διαδραματίζονται καθ' ἑκάστην σκηναὶ κωμικοτραγικαί. Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος συναθροίζονται πρὸ τῆς κρήνης πᾶσαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες τῆς συνοικίας καὶ περιμένουσι τὴν κάθοδον τοῦ ὕδατος, ὅταν δὲ τοῦτο κατέλθῃ, διατηρούμενον 50 μόνον λεπτά, αἱ γυναῖκες συμπλέκονται, ἀγωνιζόμεναι τίς πρώτη νὰ γεμίσῃ τὴν στάμναν της. Ἐπειδή, ὡς ἐννοεῖται, ἡ μία δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἄλλην, ἁρπάζονται ταχέως ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ μαλλοσέρνονται ἀνηλεῶς, πολλαὶ δὲ τούτων σχίζονται διὰ τῶν ὀνύχων καὶ πολλαὶ στάμναι κατασυντρίβονται. Ὁ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην διερχόμενος ἐκεῖθεν καταπλήσσεται ὑπὸ τῶν κραυγῶν καὶ τῶν ὕβρεων. Παρόμοια σκάνδαλα διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὕδατος συμβαίνουσι καὶ εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων.» Ἰδοὺ ὡραῖον θέμα διὰ τὸν συγγραφέα τῶν Ἀθηναϊκῶν εἰκόνων.

✣

Ἐξ ἐπιστολῆς προϊσταμένου:

«Ἀπορῶ πῶς ἐπροτιμήσατε τὰ ὑλικὰ τοῦ κ. Α. διὰ τὰ ὁποῖα ἐπληρώσατε δραχμὰς 82 καὶ λεπτὰ 30, ἐν ᾧ ὁ κ. Β. σᾶς ἐπρότεινεν ὑλικὰ καλλιτέρας ποιότητος μόνον ἀντὶ 75 δραχμῶν καὶ 60 λεπτῶν».

Καὶ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ ὑπαλλήλου:

«Ὅτι τὰ 60 λεπτὰ εἶνε περισσότερα ἀπὸ τὰ 30, τοῦτο εἶνε αὐταπόδεικτον καὶ ἰδοὺ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ δικαίου εἶνε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὅτι τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ περὶ τῶν δραχμῶν θὰ σκεφθῶ καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω».

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ὠμόλλ, διατρίβων ἐν Παρισίοις ἐξέθηκε διὰ ζώσης ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῶν ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφῶν, ἐπέδειξε δὲ πρὸς διαφώτισιν τῶν λόγων του διαφόρους φωτογραφίας καὶ σχέδια. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας συνεχάρη θερμῶς τὸν διαπρεπῆ ἀρχαιολόγον, ἐπεφόρτισε δὲ αὐτὸν νὰ συγχαρῇ καὶ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικοὺς τοὺς ἐργαζομένους ἐν Δελφοῖς, τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Γαλλίας κ. Μοντολὼν καὶ προπάντων τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὴν φιλόφρονα προθυμίαν τῆς ὁποίας δημοσίᾳ ἐξῆρεν ὁ κ. Ὠμόλλ.

— Ἀπεβίωσε κατ' αὐτὰς ἐν Γερμανίᾳ γυνὴ ἐξόχου πνεύματος, ἡ χήρα τοῦ κλεινοῦ ἱστορικοῦ Γερβίνου, τοῦ ἀκριβεστάτου καὶ φιλελληνικωτάτου συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

— Ἀπέθανεν ὁ Ροδόλφος Σέλ, καθηγητὴς τῶν κλασικῶν γραμμάτων παρὰ τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, γνωστότατος φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος, συγγραφεὺς τῆς περὶ ἀττικῶν συνηγόρων λαμπρᾶς πραγματείας. Ἦτο υἱὸς τοῦ περιφανοῦς ἑλληνιστοῦ Ἀδόλφου Σέλ, θερμότατος δὲ φιλέλλην ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας τῷ 1871.

— Ὁ ἀββᾶς Δυπλεσσὶ ἐδημοσίευσε κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις περιεργότατον βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Οἱ λαϊκοὶ ἀπολογηταὶ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα», ἐν ᾧ συνήθροισε τὰς χριστιανικὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν συγχρόνων συγγραφέων, ποιητῶν, μυθιστοριογράφων κτλ. ἀπὸ τῶν μεγίστων μέχρι τῶν ἀφανεστάτων, τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ἔργων των.

— Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Λοττὶ προτίθεται νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξείδιον εἰς Παλαιστίνην. Θὰ ναυλωρήσῃ ἐκ Καΐρου τὸν Νοέμβριον, θὰ φθάσῃ δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ ξηρᾶς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων. Μὲ συνοδείαν 12 ἀνδρῶν, 12 ἵππων καὶ 12 καμήλων θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν αὐτὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπορεύθησαν καὶ ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν φυγὴν των εἰς Αἴγυπτον.

Ἐπιστημονικά

Τὸ περὶ Γενέσεως τοῦ Ἀνθρώπου γνωστὸν σύγγραμμα τοῦ ἡμετέρου λογίου κ. Ἰ. Σκαλτσούνη μεταφράζεται ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Φραντζεσκίνη.

— Ὁ ἐν Σύρῳ κ. Ν. Κοτσοβίλλης, ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δημοσιεύσας γεωγραφικὸν πίνακα τῆς νήσου Σύρου, ἐδημοσίευσεν ἄρτι ὅμοιον τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν καὶ Ἀντιψαρῶν ὑπὸ κλίμακα 1:37000, καὶ εἰς ὀλίκον μέγεθος 0,41×0,32. Ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ περίγραμμα τῆς νήσου τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑδρογρ. πίνακος συνεπλήρωσε δι' ἐπιτοπίου χαρτογραφικῆς ἐργασίας καὶ παρατηρήσεων τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀναγλύφου τῆς νήσου δι' ἀκριβοῦς παραστάσεως τῆς φορᾶς τῶν ὀρέων εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ τῶν ῥευμάτων, καὶ διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν ὁδῶν. Κατέγραψε δὲ εἰς μέτρα τὰ ὕψη τῶν ὀρέων πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τοῦ ὕψους. Τὰ πολυπληθῆ γεωγραφικὰ ὀνόματα τά τε εἰδικὰ ὀρέων, ποταμίων, ἀκρωτηρίων κλ. καὶ τὰ περιληπτικὰ μεγάλων τοποθεσιῶν ἔγραψεν ὡς κοινῶς προφέρονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ὁ γεωγραφικὸς οὗτος πίναξ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐκτυπώσεως ἔχει καλῶς ἐκτελεσθῆ. Ὁ κ. Κοτσοβίλλης διὰ τῆς ἐργασίας του ταύτης προσέθηκεν εἰς τὴν πενιχρὰν ἑλληνικὴν χαρτογραφίαν ἄριστον ἔργον.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἑστίας